

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการศึกษาการมีส่วนร่วมต่อการจัดการขยะมูลฝอยของประชาชน ในเขตเทศบาลเมืองชุมเห็ด อำเภอเมืองบุรีรัมย์ จังหวัดบุรีรัมย์ ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องในการวิจัยครั้งนี้ โดยขอนำมากล่าวเพื่อกำหนดกรอบในการวิจัยดังนี้

1. แนวคิดการมีส่วนร่วมของประชาชน
2. แนวคิดการจัดการขยะมูลฝอย
3. แนวคิดการวางแผนแก้ไขปัญหาขยะมูลฝอยในประเทศไทย
4. การติดตามตรวจสอบการดำเนินการด้านขยะมูลฝอยในประเทศไทย
5. การดำเนินการกำจัดขยะมูลฝอยขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น
6. บริบทของเทศบาลเมืองชุมเห็ด อำเภอเมืองบุรีรัมย์ จังหวัดบุรีรัมย์
7. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

แนวคิดการมีส่วนร่วมของประชาชน

ความหมายการมีส่วนร่วมของประชาชน

การมีส่วนร่วมของประชาชน ในกิจกรรมการพัฒนาต่าง ๆ เช่น กิจกรรมทางการเมือง เศรษฐกิจ สังคมและสิ่งแวดล้อม เกิดขึ้น ได้ในหลายลักษณะ หลายรูปแบบหลายวิธีการ แตกต่างไป ความวัตถุประสงค์ ทำให้นิยามและความหมายของการมีส่วนร่วมต่างกัน ไปบ้าง โดยมีผู้ให้ความหมายที่หลากหลาย และมีความแตกต่างกัน ไปตามความเข้าใจและประสบการณ์ของแต่ละบุคคล ดังต่อไปนี้

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช (2546 : 314) กล่าวว่า การมีส่วนร่วมของประชาชน ในการพัฒนา หมายถึง การที่ประชาชนได้เข้าร่วมอย่างแข็งขันในกระบวนการตัดสินใจต่าง ๆ ในเรื่องที่จะมีผลกระทบต่อเขาการมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นรากฐานสำคัญในระบบการปกครองแบบประชาธิปไตยเป็นกระบวนการที่ประชาชนได้เข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชน ซึ่งเกี่ยวข้องกับกระบวนการตัดสินใจและการดำเนินนโยบายสาธารณะที่จะส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตและความเป็นอยู่ของประชาชน การพัฒนาโดยอาศัยหลักการมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development) โครงการพัฒนาที่ขาดการมีส่วนร่วมของประชาชนมักจะเป็นโครงการพัฒนาที่ล้มเหลวเพราะประชาชนขาดความสำนึกในการเป็นเจ้าของโครงการ ดังนั้น การเปิดโอกาสให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมในการคิดริเริ่มสร้างสรรค์ การพัฒนาตัดสินใจ การปฏิบัติและรับผิดชอบ

ในเรื่องต่าง ๆ เช่น การวางแผน การติดตามผลงาน จึงเป็นการสร้างพลังอันมหาศาล ผลสำเร็จที่เกิดขึ้น จากความร่วมมือร่วมใจและการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาท้องถิ่นมิได้เป็นเพียงผลสำเร็จ ทางวัตถุเพียงอย่างเดียวแต่ยังก่อให้เกิดผลสำเร็จทางจิตใจด้วยคือ การรู้จักทำงานร่วมกันเป็นทีม การยอมรับฟังความคิดเห็นซึ่งกันและกันความผูกพันรักใคร่หวงแหนท้องถิ่นและชุมชนซึ่งเป็นพลัง สำคัญต่อการสร้างสรรค์ความเจริญให้แก่ท้องถิ่นในอนาคต

สร ปิ่นอักษรสกุล (2548 : 15) ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมว่า หมายถึง กระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชน (Public Participation) เป็นกระบวนการซึ่งสาธารณชนมีความห่วงกังวลมีความต้องการ และมีทัศนนะที่มีส่วนร่วมกับรัฐที่จะตัดสินใจ กระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชน เป็นกระบวนการสื่อสารสองทาง (Two-way Communication) ที่มีเป้าหมาย โดยรวมเพื่อที่จะให้เกิด การตัดสินใจที่ดีขึ้นและจะต้องได้รับการสนับสนุนจากสาธารณชน กระบวนการที่ประชาชนระดับ ต่าง ๆ เข้าไปเกี่ยวข้องกับ โครงการหรือกิจกรรมหนึ่ง ๆ โดยความสมัครใจ และด้วยความกระตือรือร้น ในกระบวนการตัดสินใจมีการกำหนดเป้าหมายของสังคม และกำหนดการใช้ทรัพยากรเพื่อให้ การบริหารกิจกรรม และ โครงการนั้นบรรลุ โดยมีแนวทางพื้นฐานอยู่ 3 ประการที่จะทำความเข้าใจ กับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา คือ ประการแรก ร่วมตัดสินใจในการพัฒนา ประการที่ สอง ร่วมสนับสนุนความพยายามในการบริหารการพัฒนา ประการที่สาม ร่วมรับผลประโยชน์ที่ได้ จากการพัฒนาการมีส่วนร่วมต้องครอบคลุมในประเด็นดังต่อไปนี้

1. การมีส่วนร่วมของประชาชนต้องครอบคลุมถึงการสร้างโอกาสที่เอื้อ หรือเปิด โอกาส ให้สมาชิกทุกคนและสังคมได้ร่วมกิจกรรมนำไปสู่การพัฒนา และทำให้ได้รับประ โยชน์จาก การพัฒนาเท่าเทียมกัน
2. การมีส่วนร่วมของประชาชนสะท้อนการเข้าไปเกี่ยวข้อง โดยความสมัครใจ เป็น ประชาธิปไตย ในการตัดสินใจเพื่อกำหนดคน โยบายการวางแผน และดำเนิน โครงการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม และการแบ่งสรรผลประโยชน์ที่เกิดจากการพัฒนาในมิติดังกล่าว การมีส่วนร่วมของประชาชน จึงเป็นการเชื่อมระหว่างส่วนที่ประชาชนลงทุน (แรงงานและทรัพยากร) เพื่อการพัฒนา กับประ โยชน์ ที่ได้รับจากการลงทุน
3. ลักษณะการมีส่วนร่วมของประชาชน อาจแตกต่างกันไปตาม โครงสร้างการบริหาร นโยบายและลักษณะเศรษฐกิจสังคมของประชาชน การมีส่วนร่วมของประชาชนมิได้เป็นเพียงเทคนิค วิธีการ แต่เป็นปัจจัยสำคัญในการประกันให้เกิดการพัฒนาที่มุ่งประ โยชน์ที่ได้รับจากการลงทุน

ถวิลวดี บุรีกุล (2548 : 5-15) ได้อธิบายถึงความหมายของการมีส่วนร่วมของประชาชน ไว้ในหลายมิติทั้งในเชิงลึก และในเชิงกว้าง ดังนี้

1. การมีส่วนร่วมในความหมายที่แคบ หมายถึง การพิจารณาถึงการมีส่วนร่วมช่วยเหลือโดยสมัครใจโดยประชาชนต่อ โครงการใด โครงการหนึ่งของ โครงการสาธารณะต่าง ๆ ที่คาดว่าจะส่งผลต่อการพัฒนาชาติแต่ไม่ได้หวังว่าจะให้ประชาชนเปลี่ยนแปลงโครงการ หรือวิจารณ์เนื้อหาของโครงการ

2. การมีส่วนร่วมในความหมายที่กว้าง หมายถึง การให้ประชาชนในชนบทรู้สึกตื่นตัวเพื่อที่จะทราบถึงการรับความช่วยเหลือ และตอบสนองต่อ โครงการพัฒนา ขณะเดียวกันก็สนับสนุนความคิดริเริ่มของคนในท้องถิ่น

3. ในเรื่องของการพัฒนาชนบท การมีส่วนร่วม หมายถึง การให้ประชาชนเข้ามาเกี่ยวข้องกับกระบวนการตัดสินใจ กระบวนการดำเนินการ และร่วมรับผลประโยชน์จากโครงการพัฒนา นอกจากนี้ยังเกี่ยวข้องกับความพยายามที่จะประเมินผลโครงการนั้น ๆ ด้วย

4. การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนานั้นอาจเข้าใจอย่างกว้าง ๆ หมายถึง การที่ประชาชนได้เข้าร่วมอย่างแข็งขันในกระบวนการตัดสินใจต่าง ๆ ในเรื่องที่จะมีผลกระทบต่อเขา

5. การมีส่วนร่วมในชุมชน หมายถึง การที่ประชาชนจะมีทั้งสิทธิ และหน้าที่ ที่จะเข้าร่วมในการแก้ปัญหาของเขา มีความรับผิดชอบมากขึ้นที่จะสำรวจตรวจสอบความจำเป็นในเรื่องต่าง ๆ การระดมทรัพยากรท้องถิ่น และเสนอแนวทางแก้ไขใหม่ ๆ เช่นเดียวกับการก่อตั้ง และดำรงรักษาองค์กรต่าง ๆ ในท้องถิ่น

6. การมีส่วนร่วมนั้นจะต้องเป็นกระบวนการดำเนินการอย่างแข็งขัน หมายถึง บุคคลหรือกลุ่มที่มีส่วนร่วมนั้นได้เป็นผู้มีความริเริ่ม และได้มุ่งใช้ความพยายามตลอดจนความเป็นตัวของตัวเองที่จะดำเนินการตามความริเริ่มนั้น

7. การมีส่วนร่วม หมายถึง การที่ได้มีการจัดการที่จะใช้ความพยายามที่จะเพิ่มความสามารถที่จะควบคุมทรัพยากร และระเบียบในสถาบันต่าง ๆ ในสภาพสังคมนั้น ๆ ทั้งนี้โดยกลุ่มที่ดำเนินการ และความเคลื่อนไหวที่จะดำเนินการนี้ไม่ถูกควบคุมโดยทรัพยากร และระเบียบต่าง ๆ

สรุปได้ว่า การมีส่วนร่วมของประชาชน หมายถึง การที่ประชาชนเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรม หรือโครงการตั้งแต่ต้น กล่าวคือ มีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็น และตัดสินใจในเรื่องที่จะพัฒนา พร้อมทั้งเข้าร่วมปฏิบัติในกิจกรรมของ โครงการพัฒนา และมีส่วนร่วมในการติดตาม ประเมินผลรวมทั้งรับผลประโยชน์ที่เกิดจากการพัฒนานั้น ๆ ด้วย

ความสำคัญการมีส่วนร่วมของประชาชน

การมีส่วนร่วมของประชาชน เป็นพฤติกรรมที่มีความสำคัญมากที่จะทำให้กิจกรรมต่าง ๆ ประสบความสำเร็จบรรลุตามวัตถุประสงค์ที่วางไว้โดยได้มีนักวิชาการหลายท่านได้กล่าวถึงความสำคัญและความจำเป็นของการมีส่วนร่วมไว้ ดังนี้

สมบูรณ์ นันทวงศ์ (2542 : 18-19) ได้ให้ความสำคัญของการมีส่วนร่วมของประชาชน โดยสามารถแยกความสำคัญได้ดังนี้

1. เนื่องจากโครงการพัฒนาชุมชนในทุกโครงการจะมีวัตถุประสงค์หลักประการหนึ่งคือเพื่อให้ประชาชนกินคืออยู่ดี มีรายได้สูงขึ้น มีมาตรฐานการครองชีพสูงขึ้น รวมตลอดถึงต้องการให้มีการเปลี่ยนแปลงในด้านอื่น ๆ เป็นไปในทางที่ดีขึ้นกว่าเดิม ดังนั้นหากประชาชนในชุมชน ซึ่งเป็นประชากรเป้าหมายของโครงการพัฒนาชุมชนได้ยอมรับและสนับสนุนต่อการพัฒนาชุมชน โครงการเหล่านั้นย่อมมีโอกาสที่จะบรรลุสำเร็จตามวัตถุประสงค์ได้ง่ายและในทางตรงกันข้ามหากประชาชนในชุมชนซึ่งเป็นประชากรเป้าหมายของโครงการพัฒนาชุมชนไม่ให้การสนับสนุนจนถึงขนาดทำการต่อต้านแล้วโครงการพัฒนาชุมชนนั้นย่อมประสบกับความล้มเหลวในที่สุด

2. เนื่องจากการยอมรับว่าประชาชนในชุมชนเป็นผู้รู้ถึงสภาพปัญหาและความต้องการต่าง ๆ ของชุมชนตนเองเป็นอย่างดีทั้งนี้เพราะเป็นผู้อาศัยในพื้นที่นั้นมานานอย่างต่อเนื่องจึงน่าจะรู้เรื่องราวของปัญหาและความต้องการ ดังนั้นการที่ประชาชนในชุมชนนั้น ๆ ซึ่งเป็นผู้ที่ทราบปัญหาและความต้องการ ได้เข้ามามีส่วนร่วมในการตัดสินใจในขั้นตอนต่าง ๆ ของการพัฒนาจึงน่าจะเป็นสิ่งที่ดีเพื่อที่จะได้สร้างความรู้สึกรับผิดชอบและการแก้ปัญหาของชุมชนได้อย่างตรงจุดกับความต้องการมากขึ้น

3. เนื่องจากตระหนักว่า แนวคิดของการพัฒนาชุมชนในลักษณะที่จะใช้รูปแบบเดียวกันทั่วประเทศเป็นสิ่งที่เป็นไปไม่ได้ในทางปฏิบัติ ทั้งนี้เพราะสภาพปัญหาความต้องการตลอดจนสภาพภูมิศาสตร์พื้นที่ทางเศรษฐกิจ สังคม การเมือง ค่านิยม และวัฒนธรรมของแต่ละชุมชนมีความแตกต่างกัน ฉะนั้น การที่จะใช้รูปแบบของการพัฒนาชุมชนเป็นรูปแบบเดียวกันทั้งประเทศนอกจากจะเป็นการแก้ไขปัญหามาไม่ตรงจุดแล้ว ยังอาจสร้างความล้มเหลวในการดำเนิน โครงการสร้างการพัฒนาชุมชนได้ง่าย โดยเฉพาะถ้าชุมชนไม่ยอมรับ ไม่ให้ความร่วมมือหรือต่อต้านในสิ่งที่บังคับหรือชี้นำให้เขา

4. ส่วนประเทศที่มีการปกครองระบอบประชาธิปไตยให้แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาชุมชนที่ให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนของตนเองมาเป็นแนวทางในการปูพื้นฐานเกี่ยวกับการปกครองระบอบประชาธิปไตยให้แก่ประชาชนในชุมชนซึ่งแนวคิดที่สำคัญประการหนึ่งคือการสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนในกระบวนการพัฒนาประเทศให้เกิดขึ้นทุกระดับในการพัฒนาชุมชนก็เช่นกันแนวคิดของการพัฒนาชุมชนจะมุ่งเน้นที่จะให้ประชาชนในท้องถิ่นได้เข้ามามีส่วนร่วมในขบวนการพัฒนาชุมชนนั้น ๆ ช่วยเป็นการปลูกฝังวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตยให้เกิดขึ้นในวิถีชีวิตของประชาชนในระดับชุมชนจริง ๆ อาทิ ความเสมอภาคทางการเมืองในการเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนาชุมชนนั้น ๆ การเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนา การรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น การรู้จักอดทนและอดกลั้น

ต่อความเห็นของบุคคลที่แตกต่างจากตน การใช้เหตุผล การเคารพในศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ การเคารพในสิทธิและหน้าที่ เป็นต้น

วันชัย วัฒนศัพท์ (2544 : 7-10) ได้กล่าวถึงความสำคัญของการมีส่วนร่วมไว้ 8 ประการ คือ

1. เพิ่มคุณภาพของการตัดสินใจ บ่อยครั้งที่กระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชน ก่อให้เกิดการพิจารณาทางเลือกใหม่แทนวิธีการที่ได้เคยใช้กันมาในอดีต สาธารณชนมักจะมีข้อมูลที่ สำคัญ ซึ่งทำให้เกิดความแตกต่างในการที่จะนำไปสู่กระบวนการตัดสินใจก่อให้เกิดความแตกต่าง ระหว่างโครงการที่ประสบความสำเร็จและไม่ประสบความสำเร็จ
2. การลดค่าใช้จ่ายและการสูญเสียเวลา การมีส่วนร่วมของประชาชนสามารถเกิดผลใน การยอมรับอย่างสูงต่อการตัดสินใจโดยกลุ่ม ซึ่งมีส่วน ได้ส่วนเสียในการตัดสินใจนั้น ๆ ในการนี้ ก็จะช่วยลดความขัดแย้งระหว่างการนำไปปฏิบัติ ทำให้เกิดการประหยัดค่าใช้จ่ายซึ่ง โดยทั่วไป อาจจะแพงกว่าค่าใช้จ่ายในการทำโครงการการมีส่วนร่วมของประชาชน
3. การสร้างฉันทามติ (Consensus Building) การมีส่วนร่วมของประชาชนสามารถ ที่จะสร้างข้อตกลงที่มั่นคงและยืนยาว
4. การเพิ่มความง่ายต่อการนำไปปฏิบัติ การมีส่วนร่วมทำให้คนเรามีความรู้สึกถึง ความเป็นเจ้าของของการตัดสินใจ และเมื่อได้ร่วมตัดสินใจแล้ว เขาย่อมต้องการที่จะเห็นสิ่งนั้น นำไปปฏิบัติได้ กลุ่มปัจเจกชนอาจจะรู้สึกกระตือรือร้นในการที่จะช่วยให้เกิดผลในทางปฏิบัติ
5. การหลีกเลี่ยงการเผชิญหน้าในกรณีที่ย่ำแย่ที่สุด กระบวนการมีส่วนร่วมของ ประชาชนก่อให้เกิด โอกาสที่คู่อริจะแสดงความต้องการของกลุ่ม สามารถลดการเผชิญหน้า อย่างรุนแรงที่อาจจะเป็นไปได้
6. การดำรงไว้ซึ่งความน่าเชื่อถือและความชอบธรรม วิธีทางที่จะนำไปสู่ความชอบธรรม และการดำรงอยู่ของความชอบธรรม คือ จะต้องใช้กระบวนการที่มีความ โปร่งใสและน่าเชื่อถือต่อ สาธารณชน ซึ่งให้สาธารณชนมีส่วนร่วม
7. การคาดคะเนความหวังกังวลของประชาชน และค่านิยมของสาธารณชน
8. การพัฒนาความเชี่ยวชาญและความคิดสร้างสรรค์ของสาธารณชน สิ่งสำคัญของ การมีส่วนร่วม คือ การให้การศึกษาต่อสาธารณชนที่ดีขึ้น และการมีส่วนร่วมของประชาชนยังเป็น เวทีการฝึกที่มีประสิทธิภาพของผู้นำท้องถิ่น

เจดน์ มงคล (2547 : 11-12) กล่าวว่า ความสำคัญของการมีส่วนร่วมของประชาชน เมื่อมองในแง่ของการบริหารงานพัฒนา จะพบว่า

1. จะช่วยให้ประชาชนยอมรับโครงการมากขึ้นเนื่องจากเป็น โครงการที่ตรงกับปัญหา

และความต้องการของประชาชน

2. ประชาชนจะมีความรู้สึกผูกพันรู้สึกเป็นเจ้าของ โครงการมากขึ้นเนื่องจากเป็น โครงการที่ตรงกับปัญหาและความต้องการของประชาชน
3. การดำเนิน โครงการจะราบรื่น ได้รับความร่วมมือจากประชาชนมากขึ้น
4. โครงการจะให้ประโยชน์แก่ประชาชนมากขึ้นและมีการระดมทรัพยากรเพื่อพัฒนามากขึ้น
5. จะช่วยพัฒนาขีดความสามารถของประชาชนมากขึ้น

สรุปได้ว่า การพัฒนาแบบมีส่วนร่วม เป็นกระบวนการให้ประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วม ในการคิดและตัดสินใจ เพื่อแก้ไขปัญหาของตนเองและส่วนรวม โดยอาศัยความคิดและความชำนาญ ของประชาชนและจากการมีส่วนร่วมของประชาชนในชุมชนนั้นทำให้เกิดปรากฏการณ์ของผู้นำ ตามธรรมชาติและเกิดการเรียนรู้ ทำให้สามารถวิเคราะห์ปัญหาของการร่วมกันลงมือปฏิบัติและ ติดตามประเมินผลได้บรรลุวัตถุประสงค์ที่วางไว้

รูปแบบลักษณะการมีส่วนร่วมของประชาชน

ในการศึกษารูปแบบลักษณะการมีส่วนร่วมของประชาชนนักวิชาการและนักปฏิบัติ ได้อธิบาย รูปแบบลักษณะการมีส่วนร่วมของประชาชน ดังนี้

สวัสดี erva หทัย (2544 : 63) กล่าวว่า การมีส่วนร่วมและพึ่งตนเองของชาวบ้าน จำเป็น ต้องเข้าร่วมในกระบวนการพัฒนา ตั้งแต่เริ่มคิด แลกเปลี่ยนความคิดใน โครงการต่าง ๆ การตัดสินใจ ทำหรือไม่ทำและดำเนินการ โดยคำนึงถึงผลประโยชน์และการใช้ทรัพยากรท้องถิ่น เน้นการพึ่งตนเอง เป็นหลัก มากกว่าที่จะพึ่งพาจากภายนอก

เฉลี่ยว บุรีภักดี และคณะ (2545 : 115) กล่าวว่า รูปแบบการมีส่วนร่วมของประชาชน จำแนกตามมิติระดับการมีส่วนร่วมใน 3 รูปแบบดังนี้

1. การมีส่วนร่วมแบบชายขอบ (Marginal Participation) เป็นการมีส่วนร่วมที่เกิดจาก ความสัมพันธ์เชิงอำนาจไม่เท่าเทียมกันกล่าวคือ ฝ่ายหนึ่งรู้สึกค้อยอำนาจกว่า มีทรัพยากรหรือความรู้ ค้อยกว่าอีกฝ่ายหนึ่ง เป็นต้น
2. การมีส่วนร่วมแบบบางส่วน (Partial Participation) เป็นการมีส่วนร่วมที่เกิดจาก การกำหนดนโยบายของรัฐ โดยไม่รู้ความต้องการของประชาชน ดังนั้น การมีส่วนร่วมจึงเป็นเพียง ประชาชนได้ร่วมแสดงความคิดเห็นในการดำเนินกิจกรรมบางส่วนบางเรื่องเท่านั้น
3. การมีส่วนร่วมแบบสมบูรณ์ (Full Participation) เป็นการมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอน ของการพัฒนาด้วยความเท่าเทียมกันทุกฝ่าย จัดเป็นการมีส่วนร่วมในการพัฒนาอย่างแท้จริง ของประชาชนตามแนวความคิดและหลักการพัฒนาชุมชน เมื่อนำมาใช้ในการเรียนรู้จะสนับสนุน และส่งเสริมให้กระบวนการเรียนรู้ร่วมกันของชุมชนดำเนิน ไปอย่างมีประสิทธิภาพ

ศิริพัฒน์ ลาภจิตร (2550 : 23) กล่าวว่าลักษณะการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา มีลักษณะแตกต่างกันไป ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับกิจกรรมที่ดำเนินการ โดยลักษณะการมีส่วนร่วมของประชาชน ที่ปรากฏ เช่น การร่วมคิด ร่วมศึกษา วางแผน ดำเนินการ ตัดสินใจ ควบคุมติดตามประเมินผล ร่วมลงทุนและร่วมรับผลประโยชน์ ซึ่งสามารถดำเนินการ โดยผ่านช่องทางทั้งทางตรงและทางอ้อม โดยทางตรง ได้แก่ การเป็นสมาชิก กรรมการ ประธานหรือผู้นำ ผู้เข้าร่วมประชุมผู้ออกเงินเป็นต้น ส่วนทางอ้อม ได้แก่ การเลือกตั้งผู้แทน โดยสามารถแบ่งระดับการมีส่วนร่วมออกเป็น 3 ประเภท คือ

1. การมีส่วนร่วมในระดับแนวนอน (Horizontal forms of Participation)
2. การมีส่วนร่วมในระดับแนวตั้ง (Vertical forms of Participation)
3. การมีส่วนร่วมในการบริหาร (Participation in Administrative Process)

เป็นการมีส่วนร่วมที่เป็นทั้งแนวนอนและแนวตั้ง

วีรชาติ เมืองใจ (2552 : 19) กล่าวถึงลักษณะการมีส่วนร่วมได้ ดังนี้

1. การมีส่วนร่วมประชุม
2. การมีส่วนร่วมออกเงิน
3. การมีส่วนร่วมเป็นกรรมการ
4. การมีส่วนร่วมเป็นผู้นำ
5. การมีส่วนร่วมสัมภพณ์
6. การมีส่วนร่วมเป็นผู้ชักชวน
7. การมีส่วนร่วมเป็นผู้บริโภคร
8. การมีส่วนร่วมเป็นผู้ริเริ่ม
9. การมีส่วนร่วมเป็นผู้ใช้แรงงาน
10. การมีส่วนร่วมออกวัสดุอุปกรณ์

ปาริชาติ วลัยเสถียร และคณะ (2552 : 198 -199) กล่าวว่า ลักษณะการมีส่วนร่วมมีความหมายใน 2 ลักษณะ คือ

1. การมีส่วนร่วมในลักษณะที่เป็นกระบวนการของการพัฒนา โดยให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนา ตั้งแต่เริ่มจนถึงสิ้นสุดโครงการ ได้แก่ การร่วมกันค้นปัญหา การวางแผน การตัดสินใจ การระดมทรัพยากร และเทคโนโลยีในท้องถิ่น การบริหารจัดการ การติดตามประเมินผล รวมทั้งการรับผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นจากโครงการ โดยโครงการพัฒนาดังกล่าว จะต้องมีความสอดคล้องกับวิถีชีวิตและวัฒนธรรมของชุมชน

2. การมีส่วนร่วมในนัยทางการเมือง ซึ่งแบ่งออกเป็นอีก 2 ประเภท คือ

- 2.1 การส่งเสริมสิทธิ และพลังอำนาจของพลเมืองโดยประชาชนหรือชุมชนพัฒนา

ขีดความสามารถของคนในการจัดการ เพื่อรักษาผลประโยชน์ของกลุ่ม ควบคุมการใช้และการกระจายทรัพยากรของชุมชน อันจะก่อให้เกิดกระบวนการ และโครงสร้างที่ประชาชนในชนบทสามารถแสดงออกซึ่งความสามารถของตน และได้รับผลประโยชน์จากการพัฒนา

2.2 การเปลี่ยนแปลงกลไกการพัฒนาโดยรัฐ มาเป็นการพัฒนาที่ประชาชนมีบทบาทหลัก โดยการกระจายอำนาจในการวางแผนจากส่วนกลางมาเป็นส่วนภูมิภาค เพื่อให้ภูมิภาคมีลักษณะเป็นเอกเทศ ให้มีอำนาจทางการเมือง การบริหาร มีอำนาจต่อรองในการจัดสรรทรัพยากร อยู่ในมาตรฐานเดียวกัน โดยประชาชนสามารถตรวจสอบได้ หรืออาจกล่าวได้ว่าเป็นการคืนอำนาจ (Empowerment) ในการพัฒนาให้แก่ประชาชนให้มีส่วนร่วมในการกำหนดอนาคตของตนเอง ทั้งนี้ต้องคำนึงถึงการพัฒนาที่เท่าเทียมกันของชายและหญิง (Gender) ในการดำเนินงานพัฒนาด้วย

สรุปได้ว่า ลักษณะการมีส่วนร่วมของประชาชนในการดำเนินงานกับเทศบาล ในการศึกษาวิจัยนี้ เป็นในเรื่องการมีส่วนร่วมของประชาชนในการสนับสนุนการบริหารงานเทศบาล ในกิจกรรมทางการ การจัดการขยะมูลฝอย โดยลักษณะการให้ประชาชนมีส่วนร่วมในกระบวนการดังกล่าว ตั้งแต่การเริ่มดำเนินงานจนกระทั่งสิ้นสุดกระบวนการเริ่มจากการร่วมลำดับปัญหา วิเคราะห์หาสาเหตุ ร่วมพิจารณาแนวทางแก้ปัญหา ร่วมดำเนินการตามแผน และร่วมติดตามผลการปฏิบัติงาน

ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วม

การที่ประชาชนจะเข้ามามีส่วนร่วมนั้น มีปัจจัยที่ส่งผลให้เข้ามามีส่วนร่วม มีมากมายหลายอย่าง ซึ่งมีนักวิชาการ ได้เสนอแนวคิด ดังนี้

ประยูร ศรีประสาธน์ (2542 : 5) ได้นำเสนอปัจจัยของการมีส่วนร่วมว่าปัจจัยที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วม มีด้วยกัน 3 ปัจจัย คือ

1. ปัจจัยส่วนบุคคล ได้แก่ อายุ เพศ
2. ปัจจัยทางสังคมและเศรษฐกิจ ได้แก่ การศึกษา อาชีพ รายได้และการเป็นสมาชิกกลุ่ม
3. ปัจจัยด้านการสื่อสาร ได้แก่ การรับข่าวสารจากสื่อมวลชนและสื่อบุคคล

ธวัช สิทธิกิจ โยธิน (2543 : 21) กล่าวถึงปัจจัยที่ทำให้เกิดการมีส่วนร่วมมี 3 ปัจจัย ปัจจัยที่หนึ่ง คือปัจจัยส่วนบุคคล ได้แก่ อายุ เพศ ปัจจัยที่สอง คือ ปัจจัยทางสังคมและเศรษฐกิจ ได้แก่ การศึกษา อาชีพ รายได้ และการเป็นสมาชิกกลุ่ม ปัจจัยที่สาม คือ ปัจจัยทางการสื่อสาร ได้แก่ การติดต่อสื่อสารมวลชนและสื่อบุคคล

จิฑูรย์ วิริยะสกุลธรรม (2546 : 44) กล่าวว่า การมีส่วนร่วม (Participation) อันรวมถึงส่วนหนึ่งขององค์ประกอบ 8 หลักในธรรมมาภิบาล เกิดจากปัจจัย ดังนี้

1. การมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทุกกลุ่มในกระบวนการการตัดสินใจ
2. การมีส่วนร่วมของทั้งชายและหญิง

3. การมีส่วนร่วม โดยตรงหรือผ่านตัวแทนอันชอบธรรม

4. การให้ข้อมูลแก่ประชาชน

สรุปได้ว่า โดยภาพรวมแล้วปัจจัยที่ก่อให้เกิดการมีส่วนร่วม ได้แก่ ตัวบุคคล ครอบครัว ผู้นำ คนภายในชุมชน คนภายนอกชุมชน การสื่อสาร ความเชื่อวัฒนธรรมประเพณีเศรษฐกิจ การศึกษา การเมือง ประวัติศาสตร์ แม้กระทั่งอายุ เพศ รายได้ อาชีพ ปัจจัยต่างๆ เหล่านี้เป็นตัวก่อให้เกิดการกระทำในลักษณะการมีส่วนร่วม ทั้งนี้ จะต้องสอดคล้องกับสถานะแวดล้อมหรือสถานการณ์ในแต่ละช่วงเวลาที่เกิดขึ้นกับชุมชนหรือท้องถิ่นนั้นด้วย

ประโยชน์ของการมีส่วนร่วม

การมีส่วนร่วมของประชาชนล้วนก่อให้เกิดประโยชน์อย่างยิ่งในการพัฒนาท้องถิ่น ได้มีผู้อธิบายถึงประโยชน์ของการมีส่วนร่วมที่หลากหลาย ซึ่งผู้วิจัยได้นำเสนอประโยชน์ของการมีส่วนร่วมของประชาชน ดังนี้

สำนักมาตรฐานการศึกษา สำนักงานสภาพัฒนาการศึกษาระดับชาติ (2545 : 115) ได้กล่าวถึงประโยชน์ของการมีส่วนร่วมดังนี้

1. ก่อให้เกิดการพึ่งตนเองในที่สุด เนื่องจากเกิดการเรียนรู้วิธีการแก้ปัญหาและสร้างความเจริญให้กับชุมชนหรือหมู่บ้านของตน ผ่านกิจกรรมกระบวนการทำงานตามโครงการ
2. ส่งเสริมให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการพัฒนา เป็นการสะท้อนถึงความจริงใจของรัฐที่มีต่อการสนับสนุนให้ประชาชนมีเสรีภาพในการตัดสินใจ
3. เป็นช่องทางสะท้อนปัญหาความต้องการที่แท้จริงของท้องถิ่น ได้ถูกต้องและตรงประเด็น
4. เป็นการสร้างข้อตกลงที่เกิดจากการยอมรับร่วมกันภายในกลุ่ม
5. เป็นการพัฒนาศักยภาพของบุคคล มีการแลกเปลี่ยนความรู้ และข้อคิดเห็นระหว่างกัน
6. เป็นการสนับสนุนการพัฒนาความรักท้องถิ่นและความรับผิดชอบต่อสังคม
7. เกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของผลงานที่จัดทำขึ้นในหมู่บ้าน

สถาบันพระปกเกล้า (2545 : 48) อธิบายถึงกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นกระบวนการที่ต้องดำเนินการอย่างเป็นขั้นตอนต่อเนื่อง ซึ่งก่อให้เกิดต้นทุนในการดำเนินการมากพอสมควร อย่างไรก็ตามข้อดีของการมีส่วนร่วม คือ การก่อให้เกิดการผลิตนโยบายและบริการสาธารณะที่สอดคล้องกับความต้องการของสาธารณชนเป็นการเพิ่มประสิทธิภาพของการจัดสรรทรัพยากรของสาธารณะให้สูงขึ้น โดยการมีส่วนร่วมของประชาชนก่อให้เกิดประโยชน์ต่าง ๆ ดังนี้

1. เพิ่มคุณภาพของการตัดสินใจ กระบวนการปรึกษาหารือกับสาธารณชน ช่วยให้เกิดความกระจ่างในวัตถุประสงค์และความต้องการของ โครงการหรือนโยบายนั้น ๆ

2. การลดค่าใช้จ่ายและการสูญเสียเวลา การให้ประชาชนมีส่วนร่วมมาตั้งแต่ต้น ในการดำเนินงาน สามารถที่จะลดความล่าช้าและลดค่าใช้จ่ายที่เกี่ยวข้องกับความขัดแย้งของประชาชนได้

3. การสร้างฉันทามติ โครงการมีส่วนร่วมของประชาชนสามารถที่จะสร้างข้อตกลงที่มั่นคงและยืนยาวและการยอมรับระหว่างกลุ่ม ลดความขัดแย้งทางการเมืองและสร้างให้เกิดความชอบธรรมในการตัดสินใจของรัฐ

4. ความสำเร็จและผลในการปฏิบัติของโครงการ การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจทำให้คนเรามีความรู้สึกถึงความเป็นเจ้าของการตัดสินใจนั้น ซึ่งจะได้รับความร่วมมือจากประชาชน

5. การหลีกเลี่ยงการเผชิญหน้า หรือหลีกเลี่ยงความขัดแย้งที่รุนแรง

6. ความน่าเชื่อถือและความชอบธรรม การมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นวิถีทางที่จะนำไปสู่ความชอบธรรมและการดำรงอยู่ของความชอบธรรม

การมีส่วนร่วมของประชาชน ทำให้เกิดประโยชน์ที่หลากหลายทั้งด้านตัวบุคคล สังคม ชุมชน และหน่วยงานองค์กรต่างๆ โดยเป็นไปตามวิถีการมีส่วนร่วมแต่ละประเด็น ซึ่งในภาพรวมก่อให้เกิดประโยชน์ต่อตัวบุคคลในการพัฒนาศักยภาพ สังคมชุมชนเกิดการพึ่งพาตนเอง เกิดความรัก ห่วงเห่น รับผิดชอบและเป็นเจ้าของชุมชน เพิ่มคุณภาพการตัดสินใจ สร้างฉันทามติ ลดกระแสการต่อต้านหลีกเลี่ยงความขัดแย้ง ลดค่าใช้จ่ายและการสูญเสียเวลา มีการรวมพลังเกิดความสามัคคี เป็นการแบ่งเบาภาระของรัฐบาลซึ่งจะทำให้บรรลุวัตถุประสงค์ในการกระจายอำนาจสู่ประชาชน

อรรถัย กักผล (2548 : 17-18) ได้สรุปประโยชน์ของการมีส่วนร่วมของประชาชนไว้ดังนี้

1. เพิ่มคุณภาพการตัดสินใจ ช่วยให้เกิดการพิจารณาทางเลือกใหม่ ทำให้การตัดสินใจรอบคอบขึ้น

2. การลดค่าใช้จ่ายและการสูญเสียเวลา เมื่อการตัดสินใจนั้นได้รับการยอมรับจะช่วยให้ลดความขัดแย้งระหว่างกันนำไปปฏิบัติ

3. การสร้างฉันทามติ ลดความขัดแย้งทางการเมือง และเกิดความชอบธรรมในการตัดสินใจของรัฐ

4. การเพิ่มความง่ายในการนำไปปฏิบัติสร้างให้ประชาชนเกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของ และมีความกระตือรือร้นในการช่วยให้เกิดผลในทางปฏิบัติ

5. การมีส่วนร่วมตั้งแต่ต้น สามารถลดการเผชิญหน้าและความขัดแย้งที่รุนแรงได้

6. ช่วยทำให้เจ้าหน้าที่ของรัฐมีความใกล้ชิดกับประชาชน และไว้วางใจความรู้สึกห่วงกังวลของประชาชน และเกิดความตระหนักในการตอบสนองต่อความกังวลของประชาชน

7. การพัฒนาความเชี่ยวชาญและความคิดสร้างสรรค์ของสาธารณชน ถือว่าเป็นการให้การศึกษาชุมชน เพื่อเรียนรู้กระบวนการตัดสินใจ และเป็นเวทีฝึกผู้นำชุมชน

8. ช่วยทำให้ประชาชนสนใจประเด็นสาธารณะมากขึ้น เป็นการเพิ่มทุนทางสังคม และช่วยเสริมสร้างให้ประชาชนเป็นพลเมืองที่กระตือรือร้นสอดคล้องกับการปกครองตามหลักประชาธิปไตย

กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น (2548 : 14-16) อธิบายถึงประโยชน์ของการมีส่วนร่วมไว้ดังนี้

1. ช่วยปรับปรุงคุณภาพของการตัดสินใจให้ดีขึ้น
2. ช่วยลดค่าใช้จ่ายและความล่าช้าในการปฏิบัติ
3. นำไปสู่การปฏิบัติได้ง่ายขึ้น
4. ส่งเสริมให้โครงการที่นำไปปฏิบัติมีความยั่งยืน
5. หลีกเลี่ยงการเผชิญหน้าอย่างรุนแรง
6. ความเสี่ยงลดลง
7. เป็นการพัฒนา “ประชาสังคม”

สรุปได้ว่า ประโยชน์ของการมีส่วนร่วมในการพัฒนาท้องถิ่นนั้น เป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับดำเนินงานเพื่อก่อให้เกิดการพัฒนาท้องถิ่น ซึ่งประกอบด้วย การระดมทรัพยากรในการทำงาน เพิ่มศักยภาพในการทำงานร่วมกันระหว่างประชาชนกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ทำให้ประชาชนรู้สึกรักและหวงแหนท้องถิ่นของตน ประชาชนมีโอกาสใช้พลังความคิดตนเองในการวางแผนการทำงานเพื่อพัฒนาท้องถิ่น ช่วยให้เกิดการพิจารณาทางเลือกใหม่ ทำให้การตัดสินใจมีความรอบคอบยิ่งขึ้น ช่วยประหยัดค่าใช้จ่ายเมื่อเกิดการดำเนินงานเป็นหมู่คณะเพราะการระดมทรัพยากรบุคคลในการทำงานนั้น มีความช่วยเหลือการแบ่งปัน และร่วมกันรับผิดชอบค่าใช้จ่าย และลดการสูญเสียเวลาที่จะต้องมาทำงานหลายครั้ง หากได้ร่วมกันช่วยเหลือกันทำงานทำให้ภาระงานนั้น ๆ สำเร็จได้เร็วยิ่งขึ้น

การมีส่วนร่วมการจัดการขยะมูลฝอยของประชาชนในประเทศไทย

การมีส่วนร่วมของประชาชน เป็นกระบวนการซึ่งประชาชนหรือผู้มีส่วนได้ส่วนเสียได้มีโอกาสแสดงทัศนะ แลกเปลี่ยนข้อมูลและความคิดเห็น แสวงหาทางเลือกและการตัดสินใจต่าง ๆ เกี่ยวกับโครงการที่เหมาะสมและเป็นที่ยอมรับร่วมกัน ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องจึงควรเข้าร่วมในกระบวนการนี้ตั้งแต่เริ่มจนกระทั่งถึงการติดตามและประเมินผล เพื่อให้เกิดความเข้าใจการรับรู้และการปรับเปลี่ยน โครงการร่วมกัน ซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อทุกฝ่าย

ความหมายการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการขยะมูลฝอย

การมีส่วนร่วมของประชาชนนั้นเป็นปัจจัยสำคัญที่จะทำให้การคัดแยกขยะสามารถดำเนินการไปได้อย่างมีประสิทธิภาพ และมีความต่อเนื่องอันส่งผลถึงการลดปริมาณขยะลงไปได้ ดังนั้น มีนักวิชาการหลายท่านให้ความหมายการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการขยะมูลฝอยไว้ดังนี้

ชื่นใจ บุชาธรรม (2542 : 8) ได้ให้ความหมายของคำว่า การมีส่วนร่วม หมายถึง ความร่วมมือของประชาชนในอันที่จะเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการพัฒนา ทั้งนี้เกิดจากความพอใจส่วนตัวที่จะร่วมมือกับบุคคลในกลุ่มที่มีแนวทางการพัฒนาไปในทิศทางเดียวกัน

สถาบันพระปกเกล้า (2548 : 7) การมีส่วนร่วมของประชาชน (Public Participation) หมายถึง การที่ประชาชนเข้าไปร่วมกิจกรรมอย่างใดอย่างหนึ่ง เพื่อผลประโยชน์ของประชาชน โดยส่วนรวมอย่างแท้จริง ทั้งนี้ต้องอยู่บนพื้นฐานของการที่ประชาชนจะต้องมีอิสระในทางความคิด มีความรู้ความสามารถในการกระทำและมีความเต็มใจที่จะเข้าร่วมกิจกรรมนั้น ๆ โดยที่การมีส่วนร่วมของประชาชนจะต้องมีลักษณะการเข้าร่วมอย่างครบวงจร ตั้งแต่ต้นจนถึงสิ้นสุด กล่าวคือ เริ่มตั้งแต่การเกิดจิตสำนึกในตนเองและถือเป็นภาระหน้าที่ของตน ร่วมคิด ร่วมวางแผน ร่วมดำเนินการ ร่วมกันติดตามประเมินผล ร่วมรับผลประโยชน์

สังจา บรรจงศิริ (2549 : 21) ได้สรุปความหมายของการมีส่วนร่วมไว้ หมายถึง กระบวนการคิด การพิจารณาตัดสินใจจนเป็นผลของการนำไปปฏิบัติอย่างเปิดเผยและเต็มใจมีส่วนร่วม ในการศึกษาค้นคว้าหาสาเหตุของปัญหา รับผิดชอบในเรื่องต่าง ๆ อันจะมีผลกระทบมาถึงตัวของประชาชนเอง ซึ่งจะทำให้เกิดความพอใจและลดความขัดข้องที่จะเกิดขึ้นระหว่างเจ้าหน้าที่ของรัฐกับประชาชน

สรุปได้ว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการขยะมูลฝอยนั้น หมายถึง กระบวนการที่ประชาชนได้ร่วมกันปัญหา จัดลำดับความสำคัญของปัญหาด้วยตนเอง วิเคราะห์สาเหตุและที่มาของปัญหา เลือกรูปแบบและวางแผนการแก้ไขปัญหา โดยประชาชนนั้นมีส่วนร่วมในการตัดสินใจเพื่อตนเอง ให้บรรลุถึงวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้

ความสำคัญการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการขยะมูลฝอย

การมีส่วนร่วมในการจัดการขยะมูลฝอยนั้น ประชาชนย่อมมีความสำคัญในการมีส่วนร่วมเป็นอันมาก ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของการเก็บรวบรวมขยะมูลฝอยในเขตบ้านเรือนของตนเอง ตลอดจนการทิ้งขยะมูลฝอยในภาชนะรองรับระหว่างสัญจรไปมา สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้มักพบว่าประชาชนยังให้

ความร่วมมือในการดำเนินการด้านขยะมูลฝอยยังไม่ดีพอ ดังนั้น มีนักวิชาการได้ให้ทัศนะความสำคัญไว้ดังนี้

กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม (2542 : 19-24) อธิบายไว้ว่า การประชาสัมพันธ์นับเป็นกลยุทธ์ที่จะแก้ไขปัญหาขยะมูลฝอยนี้ได้ โดยกระตุ้นหรือเร่งเร้าให้ประชาชนมีจิตสำนึกและให้ความร่วมมือมากขึ้น ซึ่งมีวิธีการที่ประชาชนทั่วไปจะให้ความร่วมมือในเรื่องดังต่อไปนี้ที่จะมีส่วนสำคัญอย่างมากที่จะลดปัญหาขยะมูลฝอยให้น้อยลง คือ

1. ลดการขนขยะเข้าบ้าน เช่น ถุงพลาสติก ถุงกระดาษ กระดาษห่อของ โฟม หนังสือนิตยสาร ฯลฯ หากท่านมีความจำเป็นต้องใช้สิ่งเหล่านี้จริง ๆ ไม่ควรใช้ให้บ่อยครั้งเกินไป และเมื่อท่านจะขนอะไรเข้าบ้านขอให้ลูกคิดถึงความจำเป็นสักนิดว่า สิ่งนั้นจะก่อให้เกิดขยะในปริมาณเท่าใด มิใช่เห็นแก่ความสะดวกสบายเพียงอย่างเดียว แล้วท่านก็จะสามารถลดปริมาณขยะภายในบ้านได้
2. นำสิ่งของที่ใช้แล้วมาใช้ประโยชน์ให้คุ้มค่า หรือนำสิ่งของที่ไม่ใช้แล้วมาหมุนเวียนคัดแปลงใช้ประโยชน์อีก เช่น ถุงพลาสติก ถุงกระดาษ ให้เก็บไว้ใช้ใส่ของอีก ส่วนขวดแก้ว ขวดพลาสติก กระป๋องเครื่องดื่ม ก็สามารถนำมาคัดแปลงใช้ประโยชน์ได้อีก สำหรับกระดาษที่ใช้ในสำนักงานชนิดสีขาวสามารถนำมาใช้อีกด้านหนึ่งได้
3. การใช้ผลิตภัณฑ์ชนิดเติม ปัจจุบันมีผู้ผลิตสินค้าชนิดเติมหรือที่เรียกว่า "Refill" ซึ่งได้รับความนิยมอย่างกว้างขวาง เพราะนอกจากจะราคาถูกแล้ว ยังเป็นการลดบรรจุภัณฑ์หีบห่อในส่วนที่เป็นขยะภายในบ้านได้ด้วย นอกจากนี้ ยังเป็นการลดต้นทุนในการใช้ทรัพยากรจำนวนมากในการผลิต อันเป็นการช่วยรักษาสิ่งแวดล้อม โดยทางอ้อมได้อีกด้วย สินค้าที่นิยมผลิตเป็นชนิดเติมส่วนใหญ่เป็นสินค้าที่ใช้ภายในบ้าน ได้แก่ น้ำยาล้างจาน ผงซักฟอก น้ำยาปรับสภาพผ้า สบู่เหลว รวมถึงอาหารและเครื่องดื่มสำเร็จรูปหลายชนิด
4. พยายามหลีกเลี่ยงการใช้โฟมและพลาสติก หากเป็นไปได้ไม่ควรใช้เลยจะดีกว่าแม้ว่าจะมีการประชาสัมพันธ์ว่าเป็นถุงพลาสติกที่สามารถย่อยสลายได้ในแสงอาทิตย์แต่ถุงพลาสติกนั้นจะต้องอยู่ในสภาพที่เหมาะสมจึงจะสามารถย่อยสลายได้ เช่น มีแสง และมีความชื้นพอเหมาะ ซึ่งอาจใช้เวลาในการย่อยสลายนานนับปี ดังนั้น ควรใช้ถุงผ้าหรือตะกร้าสำหรับใส่ของแทนการใช้ถุงพลาสติกจะดีกว่า และสามารถใช้ได้หลายครั้ง เป็นการช่วยลดการเกิดขยะมูลฝอยจากถุงพลาสติกได้
5. แยกประเภทขยะมูลฝอยภายในบ้านเพื่อสะดวกแก่ผู้เก็บขน และยังสามารถนำขยะบางชนิดไปขายเพิ่มรายได้เข้าบ้านได้อีกด้วย

6. แปรสภาพขยะมูลฝอยให้เป็นปุ๋ย ขยะที่ย่อยสลายได้ เช่น เศษพืชผัก ใบไม้ สามารถนำมาหมักเป็นปุ๋ยใส่ต้นไม้ และบำรุงดิน เป็นการลดการซื้อปุ๋ยเคมีนอกจากราคาแพงแล้วยังมีสารพิษตกค้างด้วย

7. ลดปริมาณขยะมูลฝอยอันตรายในบ้าน อาจทำได้ด้วยการรักษาความสะอาดภายในบ้าน จัดสิ่งของเครื่องใช้ให้มีระเบียบ กำจัดเศษอาหารเศษภาชนะแตกหักทิ้ง ซึ่งนอกจากทำให้บ้านสวยงามเป็นระเบียบแล้วยังป้องกันสัตว์พาหะที่นำเชื้อโรคจากขยะมูลฝอยมาสู่คนได้ด้วย เช่น หนู แมลงสาบ แมลงวัน มารบกวน หากมีความจำเป็นในการกำจัดสัตว์เหล่านี้ ควรหันมาใช้วิธีทางธรรมชาติที่ไม่ทำลายสิ่งแวดล้อมแทน เช่น การใช้การบูรป้องกันมด และแมลงสาบ เป็นต้นซึ่งจะช่วยลดขยะมูลฝอยที่เป็นกระป๋องสารเคมีได้ นอกจากนี้ ควรเลือกใช้หลอดประหยัดไฟชนิดหลอดคอมที่มีอายุการใช้งานยาวกว่า ซึ่งนอกจากประหยัดไฟลดค่าใช้จ่ายได้แล้วยังลดปริมาณการทิ้งหลอดฟลูออเรสเซนต์ที่เป็นพิษอีกด้วย

8. เก็บรวบรวมขยะมูลฝอยภายในบ้านให้เรียบร้อย ใส่ในภาชนะที่ถูกหลักสุขาภิบาล เพื่อความสะดวกแก่พนักงานเก็บขน และขยะมูลฝอยที่เป็นเศษอาหารควรเก็บรวบรวมใส่ถุงให้เรียบร้อยเพื่อเวลาเก็บขนจะได้ไม่หกเลอะเทอะ สกปรก และก่อให้เกิดกลิ่นเหม็นในระหว่างที่รถพนักงานมาเก็บรวบรวม

ปริศนา โกลละสุด (2534 : 13 ; อ้างถึงใน บัณฑิต เอื้อวัฒนานุกุล และ ไพฤทธิ สุขเกิด. 2544 : 7) ได้ให้ความสำคัญของการมีส่วนร่วมของประชาชนไว้ดังนี้

1. จะช่วยทำให้ประชาชนยอมรับโครงการมากขึ้น เนื่องจากเป็นโครงการที่ตรงกับปัญหาและความต้องการของประชาชน
2. ประชาชนจะมีความรู้สึกผูกพัน และมีความรู้สึกเป็นเจ้าของโครงการมากขึ้น
3. การดำเนินโครงการจะราบรื่น ได้รับความร่วมมือจากประชาชนมากขึ้น
4. จะช่วยพัฒนาขีดความสามารถของประชาชนมากขึ้น
5. โครงการจะให้ประโยชน์แก่ประชาชนมากขึ้น และมีการระดมทรัพยากรเพื่อการดำเนินโครงการมากขึ้น

เจดน์ มงคล (2547 : 11-12) กล่าวว่า ความสำคัญของการมีส่วนร่วมของประชาชนเมื่อมองในแง่ของการบริหารงานพัฒนา จะพบว่า

1. จะช่วยทำให้ประชาชนยอมรับโครงการมากขึ้นเนื่องจากเป็นโครงการที่ตรงกับปัญหาและความต้องการของประชาชน
2. ประชาชนจะมีความรู้สึกผูกพันรู้สึกเป็นเจ้าของโครงการมากขึ้นเนื่องจากเป็นโครงการที่ตรงกับปัญหาและความต้องการของประชาชน

3. การดำเนินโครงการจะราบรื่นได้รับความร่วมมือจากประชาชนมากขึ้น
4. โครงการจะให้ประโยชน์แก่ประชาชนมากขึ้นและมีการระดมทรัพยากรเพื่อพัฒนา
มากขึ้น
5. จะช่วยพัฒนาขีดความสามารถของประชาชนมากขึ้น

สรุปได้ว่า ประชาชนต้องตระหนักถึงปัญหาขยะมูลฝอยโดยต้องให้ความร่วมมือกับองค์กรที่ทำหน้าที่กำจัดขยะมูลฝอยอย่างจริงจัง เพราะการติดตามเก็บขยะที่ผู้ไม่รับผิดชอบทิ้งอยู่ในบริเวณ โดยทั่วไปนอกภาชนะที่กำหนดไว้เป็นข้อจำกัดสำหรับการปฏิบัติงานขององค์กร รับผิดชอบที่จะกระทำได้อย่างทั่วถึง

กระบวนการการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการขยะ

การสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมจำเป็นต้องใช้วิธีการสื่อสารในรูปแบบต่าง ๆ ที่เหมาะสมในการนำพาข่าวสารจากหน่วยงานภาครัฐบาลหรือเอกชน ไปสู่ประชาชนผู้เป็นเป้าหมาย สิ่งสำคัญในการกระตุ้นและสร้างแรงจูงใจให้ประชาชนหรือชุมชน ได้รับความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับข้อมูลที่ต้องการสื่อสารนั้น ต้องอาศัยกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชน เพราะถือว่าเป็นส่วนช่วยให้กระบวนการติดต่อสื่อสารสัมพันธ์ หรือแลกเปลี่ยนข่าวสารระหว่างสมาชิกในสังคมเป็นไปได้โดยสะดวกขึ้น ดังนั้น มีนักวิชาการได้กล่าวถึงกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนไว้ดังนี้

สร ปิ่นอักษรสกุล (2548 : 27) ได้กล่าวถึง กระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนว่า กระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนในงานพัฒนานั้น ประชาชนจะต้องเข้ามามีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนของการปฏิบัติงาน โดยมีนักพัฒนาหรือนักวิชาการภายนอกเป็นผู้ส่งเสริม และสนับสนุนในด้านต่างๆ เช่น ข้อมูลข่าวสาร เทคโนโลยี โดยส่วนใหญ่แล้วกระบวนการมีส่วนร่วมจะเริ่มจากการค้นหาปัญหาและสาเหตุ การวางแผน ดำเนินกิจกรรมแก้ไขปัญหา การปฏิบัติงาน การร่วมรับผลประโยชน์ และการติดตามประเมินผล

สุชาดา จักรพิสุทธิ์ (2548 : ออนไลน์) กล่าวว่า หลักการและกระบวนการของการมีส่วนร่วม ได้แก่

1. การระดมความคิด คือ การคิดค้นและวิเคราะห์ปัญหาร่วมกัน ในลักษณะของการร่วมคิด มิใช่จากฝ่ายเดียว บนพื้นฐานความศรัทธาว่าทุกคนที่เข้ามามีส่วนร่วมนั้นมีศักยภาพ
2. การวางแผน คือ นำสิ่งที่ร่วมกันคิดมากำหนดเป็นแผนปฏิบัติการร่วมกัน ด้วยการระดมทรัพยากรจากทุกฝ่าย (คน สิ่งของ งบประมาณ ฯลฯ)
3. การลงมือทำ คือ การนำแผนงานที่ได้ ไปร่วมกันทำหรือแบ่งงานกันรับผิดชอบ เพื่อให้เป็นไปตามแผนหรือเป้าหมายที่วางไว้

4. การติดตามประเมินผล คือ ร่วมกันติดตามผลงานที่ทำ และแก้ไขปัญหที่เกิดขึ้นระหว่างการทำงาน ร่วมกันคิดพัฒนาปรับปรุงให้งานดีขึ้น

5. การรับผลประโยชน์ร่วมกัน มีทั้งผลประโยชน์ทางรูปธรรมที่ต้องการให้เกิดตามกิจกรรมที่ทำนั้น และผลประโยชน์โดยอ้อม แต่มีความสำคัญมาก คือ การเรียนรู้จากการร่วมคิดร่วมทำ และความสัมพันธ์ระหว่างภาคที่พัฒนาไปสู่การมีส่วนร่วมที่สมานฉันท์ เสมอภาค และเอื้ออาทรกันมากขึ้นเป็นลำดับ

ปาริชาติ วลัยเสถียร และคณะ (2552 : 199-200) ได้กล่าวว่า กระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนในงานพัฒนานั้น ประชาชนจะต้องเข้ามามีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนของปฏิบัติงาน โดยมีนักพัฒนา หรือนักวิชาการจากภายนอกเป็นผู้ส่งเสริมและสนับสนุนในด้านต่าง ๆ เช่น ข้อมูลข่าวสาร และเทคโนโลยี กระบวนการมีส่วนร่วมของชาวบ้านในการพัฒนา ซึ่งมี 5 ระดับ คือ

1. ชาวบ้านมีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหา การพิจารณาปัญหา และจัดลำดับความสำคัญของปัญหา
2. ชาวบ้านมีส่วนร่วมในการค้นหาสาเหตุแห่งปัญหา
3. ชาวบ้านมีส่วนร่วมในการค้นหา และพิจารณาแนวทางวิธีการในการแก้ปัญหา
4. ชาวบ้านมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมเพื่อแก้ปัญหา
5. ชาวบ้านมีส่วนร่วมในการประเมินผลของกิจกรรมการพัฒนา

ดังนั้น สรุปได้ว่า กระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการขยะมูลฝอยประกอบด้วย การร่วมรับรู้สภาพปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชนของตน ร่วมคิดและแสดงความคิดเห็นร่วมดำเนินการ เมื่อวิธีการที่จะนำไปสู่การแก้ไขปรับปรุงและป้องกันปัญหา ร่วมติดตามตรวจสอบความเข้มแข็งและความต่อเนื่องในการดำเนินการ ร่วมรับผิดชอบ ความสำเร็จและความล้มเหลวของกิจกรรมหรือโครงการขึ้นอยู่กับความร่วมมือรับผิดชอบของประชาชนในชุมชน และการร่วมขยายผล การจัดการขยะเป็นตัวอย่างที่เห็นได้ชัดว่า หากชุมชนใดมีการจัดการขยะอย่างมีประสิทธิภาพแล้ว ย่อมส่งผลดีต่อการแก้ไขปัญหา

แนวคิดการจัดการขยะมูลฝอย

ความหมายของขยะมูลฝอย

การเจริญเติบโตของเศรษฐกิจของประเทศ ทำให้มีการผลิตและการบริโภคอุปโภคเป็นจำนวนมาก ก่อให้เกิดปัญหาขยะมูลฝอยและสิ่งปฏิกูลในทุกชุมชน ซึ่งเป็นมลพิษส่งผลกระทบต่อทางตรงและทางอ้อมต่อประชาชนและสิ่งแวดล้อม ดังนั้น จึงจะต้องมีการจัดการขยะมูลฝอยให้ถูกต้อง ซึ่งได้มีผู้ให้ความหมายของการจัดการขยะมูลฝอย ดังนี้

เฉลิมชาติ แจ่มจรรยา และคณะ (2540 : 34) กล่าวว่า พระราชบัญญัติการสาธารณสุข พ.ศ. 2535 และพระราชบัญญัติรักษาความสะอาดและความเป็นระเบียบเรียบร้อยของบ้านเมือง พ.ศ. 2535 ได้ให้ความหมายของคำว่า “มูลฝอย” ไว้ว่า มูลฝอย หมายถึง เศษกระดาษ เศษผ้า เศษสินค้า วัสดุพลาสติก ภาชนะที่ใส่อาหาร เศษมูลสัตว์หรือซากสัตว์ รวมตลอดถึงสิ่งอื่นใดที่เก็บกวาดจากถนน ตลาด ที่เลี้ยงสัตว์หรือที่อื่น ๆ

สมนึก ชัชวาลย์ (2543 : 45) ให้ความหมายของขยะมูลฝอยไว้ว่า เมื่อกล่าวถึง “ขยะมูลฝอย” มักจะมีคำสองคำที่อยู่คู่กัน คือ คำว่า “ขยะ” และคำว่า “มูลฝอย” คำว่า “มูลฝอย” มักจะถูกใช้เป็นคำที่เป็นทางการ แต่เนื่องจากเป็นคำที่มีความหมายกว้างขวาง ทำให้มีผู้ใช้คำอื่น ๆ แทนคำว่า “มูลฝอย” เป็นอันมาก อาทิ คำว่า “ขยะ” “ขยะมูลฝอย” “หยากเยื่อ” “กากของเสีย” แต่โดยทั่วไปชาวบ้านไม่ใช้คำว่า “มูลฝอย” เหมือนทางราชการ แต่จะใช้คำว่า “ขยะ” แทน

กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น (2548 : 3) ขยะหรือขยะมูลฝอย (Refuse or Solid Waste) หมายถึง ของเสียที่อยู่ในรูปของแข็ง ซึ่งอาจจะมีปริมาณขึ้นปะปนมาด้วยจำนวนหนึ่ง ขยะที่เกิดขึ้นจากอาคารที่พักอาศัย สถานที่ทำการ โรงงานอุตสาหกรรม หรือตลาดสดก็ตามจะมีปริมาณและลักษณะแตกต่างกันออกไป โดยปกติแล้ววัสดุต่างๆ ที่ถูกทิ้งมาในรูปของขยะนั้น จะมีทั้งอินทรีย์สารและอนินทรีย์สาร สารวัสดุต่างๆเหล่านี้บางชนิดก็สามารถย่อยสลายได้ด้วยจุลินทรีย์ในเวลาอันรวดเร็ว โดยเฉพาะพวกเศษอาหารเศษพืชผัก แต่บางชนิดก็ไม่อาจจะย่อยสลายได้เลย เช่น พลาสติก เศษแก้ว เป็นต้น

สรุปได้ว่า ขยะและมูลฝอย มีความหมายเหมือนกัน แต่มีชื่อเรียกต่างกันในภาษาที่เป็นทางการมักเรียกว่า “มูลฝอย” ส่วนภาษาที่ไม่เป็นทางการ มักเรียกว่า “ขยะ” บางครั้งก็เรียกรวมกันว่า “ขยะมูลฝอย” ซึ่งมีความหมายเหมือนกัน เพื่อให้เกิดความเข้าใจเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันสำหรับการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ จะขอเรียกรวมกันเป็นคำแทนของคำว่า “ขยะ” และหรือ “มูลฝอย” ว่า “ขยะมูลฝอย” ที่หมายถึง เศษสิ่งของที่เหลือใช้จากกิจกรรมต่างๆ ในชีวิตประจำวันของมนุษย์ที่ถูกทิ้งจากบ้านเรือน ชุมชน ที่พักอาศัย ร้านค้าตลาดอาคารสำนักงาน อาคารพาณิชย์ โรงงานอุตสาหกรรม และเกษตรกรรม สิ่งที่เก็บกวาดจากถนนที่เลี้ยงสัตว์หรือที่อื่น ๆ รวมทั้งมูลสัตว์ซากพืชและซากสัตว์

ประเภทของขยะมูลฝอย

ขยะมูลฝอยมีหลายรูปแบบรวมทั้งมูลสัตว์ซากพืชและซากสัตว์ทั้งที่ย่อยสลายได้ และย่อยสลายไม่ได้ ที่อยู่ในรูปของแข็ง ของเหลว ซึ่งอาจจะมีปริมาณขึ้นปะปนมาด้วยจำนวนหนึ่ง ขยะที่เกิดขึ้นจากอาคารที่พักอาศัย ในชุมชน โรงงานอุตสาหกรรม ต่าง ๆ ซึ่งมีที่มาต่างกัน เพื่อให้ง่ายต่อการจัดการขยะมูลฝอย จึงได้มีการจำแนกประเภทขยะมูลฝอย ดังนี้

สมทิพย์ คำนธีรวนิชย์ (2541 : 29) ระบุว่า การจำแนกประเภทขยะมูลฝอย สามารถจำแนกได้หลากหลายขึ้นอยู่กับการใช้เกณฑ์ใดในการจำแนกเกณฑ์ในการใช้จำแนกประเภทมูลฝอย ได้แก่ การพิจารณาจากแหล่งกำเนิด องค์ประกอบของขยะมูลฝอย หรือคุณสมบัติของขยะมูลฝอยเป็นต้น ตัวอย่างการจัดประเภทของขยะมูลฝอย จัดแบ่งเป็น 2 ประเภท ได้แก่ มูลฝอยทั่วไปและขยะมูลฝอยที่เป็นอันตราย จัดแบ่งเป็น 3 ประเภท ได้แก่ ขยะมูลฝอยทั่วไป ขยะมูลฝอยที่เป็นอันตรายและเก้าอี้ จัดแบ่งเป็น 10 ประเภท ได้แก่ ขยะมูลฝอยที่นำเปื้อนได้ง่าย ซากยานพาหนะขยะมูลฝอยที่นำเปื้อนได้ง่าย ขยะมูลฝอยจากโรงงานอุตสาหกรรม ขี้เถ้า ขยะมูลฝอยจากการก่อสร้าง ขยะมูลฝอยจากถนน ตะกอนจากน้ำโสโครก ซากสัตว์ และขยะมูลฝอยที่เป็นอันตราย

สมนึก ชัชวาลย์ (2543 : 45) ระบุว่า มีการแยกประเภทขยะมูลฝอยออกเป็น 3 ประเภทใหญ่ ๆ คือ

1. ขยะมูลฝอยเปียก ได้แก่ เศษอาหาร เศษพืชผัก เศษผลไม้ อินทรีย์วัตถุที่ย่อยสลายได้ง่าย มีความชื้นสูง และส่งกลิ่นเหม็น ได้เร็ว ต้องเร่งเก็บขนและกำจัด
 2. ขยะมูลฝอยแห้ง ได้แก่ เศษอาหาร เศษผ้า แก้ว โลหะ ไม้ยาง และพลาสติก ฯลฯ ขยะมูลฝอยนี้ มีทั้งกำจัดได้โดยการเผา และที่เผาไม่ได้ ส่วนหนึ่งเป็นมูลฝอยที่สามารถคัดเลือกวัสดุที่ยังมีประโยชน์กลับมาใช้ประโยชน์ใหม่ได้อีก โดยคัดเลือกขยะมูลฝอยก่อนที่จะทิ้งเป็นการลดปริมาณขยะมูลฝอยที่ต้องทำลาย และจะมีคุณภาพประโยชน์นานาประการ
 3. ขยะมูลฝอยหรือของเสียอันตราย ได้แก่ สิ่งปฏิภูลและของเสียอื่น ๆ ที่มีลักษณะเป็นพิษ มีฤทธิ์ในการกัดกร่อน และระเบิดได้ง่าย ซึ่งต้องใช้กรรมวิธีพิเศษกว่าปกติในการจัดการ เนื่องจากเป็นวัสดุที่มีอันตรายโดยเฉพาะอย่างยิ่งต่อชีวิตมนุษย์ เช่น สารฆ่าแมลง ถ่านไฟฉาย แบตเตอรี่รถยนต์ ฯลฯ ขยะมูลฝอยหรือของเสียอันตรายเหล่านี้ บางชนิดต้องระมัดระวังเป็นพิเศษ เพราะมีลักษณะเป็น “ขยะมูลฝอยติดเชื้อ” ที่มีอันตรายสูงเนื่องจากขยะมูลฝอยมีประเภทแตกต่างกัน ดังนั้น การกำจัดหรือทำงานขยะมูลฝอย จึงต้องมีกรรมวิธีที่แตกต่างกันไป สอดคล้องกับลักษณะของขยะมูลฝอยนั้น ๆ ด้วย
- กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม (2553 : ออนไลน์) ได้แยกขยะมูลฝอยออกเป็น 5 ประเภท ได้แก่

1. เศษอาหารและพืชผัก ที่เหลือจากการรับประทานอาหารและการประกอบอาหาร
2. เศษแก้วแตก กระเบื้องแตก เศษวัสดุก่อสร้าง เช่น ไม้ อิฐ หิน อื่นๆ
3. วัสดุชิ้นใหญ่ เช่น รถจักรยานพัง หรือเครื่องไฟฟ้าที่ใช้การไม่ได้ วัสดุติดเชื้อ
4. วัสดุที่มีสารพิษ เช่น หลอดไฟฟ้า หลอดนีออน แบตเตอรี่ที่ใช้การไม่ได้ วัสดุติดเชื้อต่าง ๆ เช่น ขยะมูลฝอยที่เก็บได้จากโรงพยาบาล และวัสดุสารเคมีจากโรงงาน เป็นต้น

5. วัสดุที่ยังมีสภาพดี เช่น กระดาษหนังสือพิมพ์ กล่องกระดาษ ขวดที่ไม่แตกขยะมูลฝอยประเภทนี้อาจนำไปขายต่อได้

จากที่กล่าวมา ขยะมูลฝอยแต่ละชนิดมีที่มาแตกต่างกันไปหากนำมาจัดแยกประเภทได้ก็จะทำให้การบริหารจัดการขยะมูลฝอยมีประสิทธิภาพและรวดเร็วมากขึ้น ทำให้การคัดแยกง่ายขึ้น ส่วนหนึ่งที่เป็นมูลฝอย เป็นวัสดุที่ยังมีประโยชน์กลับมาใช้ประโยชน์ใหม่ได้อีก โดยคัดเลือกขยะมูลฝอยก่อนที่จะทิ้งเป็นการลดปริมาณขยะมูลฝอยที่ต้องทำลาย และจะมีคุณภาพประโยชน์นานาประการ

แหล่งกำเนิดขยะมูลฝอย

แหล่งชุมชน กิจกรรมอุตสาหกรรม และกิจกรรมเกษตร จัดได้ว่าเป็นแหล่งกำเนิดของขยะมูลฝอยที่สำคัญ เมื่อประชากรเพิ่มขึ้นขยะมูลฝอยก็จะเพิ่มขึ้นเป็นเงาตามตัว ประกอบกับมีการพัฒนาอุตสาหกรรมอย่างรวดเร็ว ก็ยังทำให้มีขยะมูลฝอยใหม่ ๆ เกิดขึ้นมากมาย ขยะมูลฝอยเหล่านี้มีทั้งขยะมูลฝอยทั่วไปและของเสียอันตราย แต่ละประเภทมีลักษณะแตกต่างกัน ซึ่งมีนักวิชาการสามารถจำแนกออกได้ดังนี้

กระทรวงวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีและสิ่งแวดล้อม (2542 : 23) กล่าวว่า แหล่งกำเนิดของขยะมูลฝอย สามารถแบ่งตามลักษณะการใช้ที่ดิน ได้เป็น 8 ประเภท ดังนี้

1. ย่านที่พักอาศัย (Residential Area)
2. ย่านพาณิชยกรรม (Commercial Area)
3. สถานที่ราชการและสถาบันการศึกษา (Institutional Area)
4. แหล่งที่มีการก่อสร้างหรือทุบทำลายสิ่งก่อสร้าง (Construction and Demolition Area)
5. พื้นที่สาธารณะที่รัฐดูแล (Municipal Service Area)
6. ระบบบำบัดต่างๆ (Treatment Plant)
7. ย่านอุตสาหกรรม (Industrial Area)
8. ย่านเกษตรกรรม (Agricultural Area)

กรมควบคุมมลพิษ (2548 : 2) กล่าวว่า แหล่งกำเนิดของขยะมูลฝอยเกิดขึ้นได้ดังนี้

1. ขยะมูลฝอยจากชุมชน ส่วนมากจะเป็นเศษอาหาร เศษกระดาษ เศษแก้ว เศษโลหะ เศษไม้ และเศษพลาสติก เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีขยะมูลฝอยที่เป็นอันตราย เช่น ซากถ่านไฟฉาย แบตเตอรี่เก่า ซากหลอดฟลูออเรสเซนต์ และกระป๋องสารเคมีต่างๆ ที่ใช้ในบ้าน เป็นต้น

2. ขยะมูลฝอยจากโรงงานอุตสาหกรรม จะมีทั้งที่เป็นอันตราย เช่น กากสารเคมีและสารประกอบที่มีโลหะหนักต่างๆ นอกจากนั้น ยังมีขยะมูลฝอยที่ไม่เป็นอันตรายที่เกิดจากกิจการในส่วนของสำนักงานและโรงอาหารของโรงงาน เช่น เศษวัสดุเหลือทิ้ง เศษอาหาร เป็นต้น

3. ขยะมูลฝอยจากการเกษตรกรรม มีทั้งที่เป็นซากพืช ซากสัตว์ และเศษภาชนะที่ใช้บรรจุป้องกันและกำจัดศัตรูพืช เป็นต้น

สำนักงานเทศบาลเมืองทุ่งสง (2551 : ออนไลน์) ขยะที่เป็นสิ่งที่เหลือใช้ หรือสิ่งที่ไม่ต้องการอีกต่อไปสามารถแบ่งตามแหล่งกำเนิดได้ดังนี้

1. ของเสียจากอุตสาหกรรม ของเสียอันตรายทั่วประเทศไทย ร้อยละ 73 มาจากระบบอุตสาหกรรมส่วนใหญ่ยังไม่มีการจัดการที่เหมาะสม โดยทิ้งกระจายอยู่ตามสิ่งแวดล้อม และทิ้งร่วมกับมูลฝอยประเภทอื่น

2. ของเสียจากโรงพยาบาลและสถานที่ศึกษาวิจัยของเสียจากโรงพยาบาลเป็นของเสียอันตรายอย่างยิ่ง เช่นขยะติดเชื้อ เศษอวัยวะจากผู้ป่วย และการรักษาพยาบาล รวมทั้งของเสียที่ปนเปื้อนสารกัมมันตรังสี สารเคมี ถูกทิ้งสู่สิ่งแวดล้อม โดยปะปนกับมูลฝอย สิ่งปฏิกูลเป็นการเพิ่มความเสี่ยงในการแพร่กระจายของเชื้อ โรคและสารอันตราย

3. ของเสียจากภาคเกษตรกรรม เช่นขาม่าแมลง ฝูย มูลสัตว์ น้ำทิ้งจากการทำปุ๋ยคอก

4. ของเสียจากบ้านเรือน แหล่งชุมชน เช่นหลอดไฟ ถ่านไฟฉาย แบตเตอรี่ แก้ว

เศษอาหาร พลาสติก โลหะ หิน ไม้ กระจก ผนัง ยาง ฯลฯ

5. ของเสียจากสถานประกอบการในเมือง เช่นภัตตาคาร ตลาดสด วัด สถานเริงรมย์

สรุปได้ว่า แหล่งกำเนิดขยะมูลฝอยนั้นเกิดจากของเสียจากอุตสาหกรรม ของเสียอันตราย

ของเสียจากโรงพยาบาล ของเสียจากภาคเกษตรกรรม เช่น ขาม่าแมลง ฝูย มูลสัตว์ น้ำทิ้งจากการทำปุ๋ยคอก

ของเสียจากบ้านเรือนแหล่งชุมชน เช่น หลอดไฟ ถ่านไฟฉาย แบตเตอรี่ แก้ว เศษอาหาร พลาสติก โลหะ หิน ไม้ กระจก ผนัง ยาง ฯลฯ และของเสียจากสถานประกอบการ

ในเมือง
การบริหารจัดการขยะมูลฝอยอย่างมีประสิทธิภาพ
 การจัดการมูลฝอยเป็นหลักการ ในการดำเนินงานที่เกี่ยวข้องกับการควบคุมการทิ้งขยะมูลฝอย การเก็บกัก การรวบรวมมูลฝอย การขนถ่าย และการขนส่ง การแปรรูปเพื่อการใช้ประโยชน์จากขยะมูลฝอย และการกำจัดมูลฝอย โดยจะคำนึงถึงประโยชน์สูงสุดในทางสุขอนามัย ทัศนียภาพ การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม และการยอมรับทางสังคม ดังนั้นมีนักวิชาการหลายท่านได้กล่าวถึงการบริหารจัดการขยะมูลฝอยอย่างมีประสิทธิภาพไว้ดังนี้

กระทรวงวิทยาศาสตร์เทคโนโลยีและสิ่งแวดล้อม (2542 : 25) ได้ศึกษาแนวคิดการจัดการขยะมูลฝอยอย่างมีประสิทธิภาพไว้ว่า การจัดการวางแผนจัดการขยะมูลฝอยอย่างมีประสิทธิภาพสูงสุด สามารถลดปริมาณขยะมูลฝอยที่จะต้องกำจัดลงได้มาก คือ การที่สามารถ

นำขยะมูลฝอยมาใช้ประโยชน์ทั้งในส่วนของการใช้ซ้ำ (Reuse) การแปรรูปกลับมาใช้ใหม่ (Recycle) และเกิดผลพลอยได้จากการกำจัด เช่น ปุ๋ยหมัก การทำขยะหอม (ปุ๋ยน้ำจุลินทรีย์) ก๊าซชีวภาพซึ่งให้พลังงานสะอาด การจัดการขยะมูลฝอยอย่างมีประสิทธิภาพมีแนวทางการดำเนินงานดังนี้

1. การลดปริมาณการผลิตขยะมูลฝอยโดยการรณรงค์ให้ประชาชน มีส่วนร่วม ในการลดการผลิตมูลฝอยในแต่ละวัน ได้แก่ ลดการทิ้งบรรจุภัณฑ์โดยการใช้สินค้าชนิดเดิมใหม่ เช่น ผงซักฟอก น้ำยาล้างจาน ถ่านไฟฉายชนิดรีชาร์จ และน้ำยาทำความสะอาด การเลือกใช้ สินค้าที่มีคุณภาพมีบรรจุภัณฑ์ห่อหุ้มน้อย อายุการใช้งานยาวนาน และควัสินค้าไม่มีมลพิษ ลดการใช้ วัสดุกำจัดยาก เช่น โฟมบรรจุอาหารและถุงพลาสติก

2. จัดระบบการรีไซเคิล เป็นการรวบรวมขยะมูลฝอยที่ยังสามารถนำไปสู่การ แปรรูปเพื่อใช้ใหม่ได้ รณรงค์ให้ประชาชนแยกประเภทของเสียที่สามารถนำกลับมาใช้ประโยชน์ ใหม่ได้ เช่น กระดาษ พลาสติก และโลหะ โดยจัดระบบที่เอื้อต่อการรวบรวมขยะมูลฝอยเพื่อนำ กลับมาแปรรูปใหม่ เช่น จัดภาชนะแยกประเภทขยะมูลฝอยที่ชัดเจน เป็นมาตรฐาน ประสานงาน กับร้านค้ารับซื้อของเก่าในการรับซื้อสินค้ารีไซเคิล จัดกลุ่มอาสาสมัคร ในชุมชน นักเรียน ให้การนำวัสดุมาแปรสภาพเป็นสินค้า

3. จัดตั้งศูนย์วัสดุรีไซเคิล หากมีพื้นที่ที่มีปริมาณขยะมูลฝอยเกิดขึ้นในแต่ละวัน เป็นปริมาณมาก อาจจะมีการจัดตั้งศูนย์คัดแยกขยะมูลฝอยที่สามารถจะรองรับจากชุมชนใกล้เคียง หรือรับซื้อจากประชาชน โดยตรงซึ่งอาจจะให้เอกชนลงทุนหรือร่วมทุน หรือให้ชุมชนมีส่วนร่วม ในการจัดตั้ง

สุทธิลา คุณยะเสถียร และคณะ (2544 : 202) ได้กล่าวถึงการจัดการขยะมูลฝอยว่า การกำจัด ขยะมูลฝอยอีกวิธีหนึ่งด้วยการนำขยะมูลฝอยกลับไปใช้ประโยชน์ใหม่ (Re-cycle and Re-use) ขยะมูลฝอยประเภทนี้ ได้แก่ แก้ว กระดาษ พลาสติก และโลหะต่าง ๆ เป็นการลดต้นทุนการผลิต เช่น การนำกระดาษกลับมาใช้ใหม่ หรือกล่องกระดาษนำมาใช้บรรจุสิ่งของต่าง ๆ ได้ เป็นต้น นับว่า เป็นผลดีในแง่เศรษฐกิจและสิ่งแวดล้อม แต่วิธีการคัดเลือกสิ่งของที่จะนำกลับมาใช้ใหม่ได้ก่อให้เกิด ความล่าช้าในการขนถ่ายขยะมูลฝอย เกิดความสกปรกบริเวณที่มีการคัดเลือกสิ่งของจากขยะ และ ผู้คัดเลือกขยะมักจะได้รับเชื้อโรคจากกองขยะ การนำขยะมูลฝอยมาใช้ประโยชน์ จะช่วยลดปริมาณ ขยะมูลฝอยที่ก่อปัญหาต่อสิ่งแวดล้อม มีหลายวิธีการ คือ การคัดแยกของเสียจากแหล่งกำเนิดมา หมุนเวียนใช้ใหม่ การนำมูลฝอยหรือของเสียมาใช้ประโยชน์ด้านพลังงาน การนำกากของเสีย ไปเป็นอาหารสัตว์ และใช้ประโยชน์ทางการเกษตร การนำขยะมูลฝอยมาแปรสภาพให้เป็น วัสดุก่อสร้าง และนำกากของเสียมาปรับปรุงพื้นที่ เป็นต้น

จิตรี โพธิามณะ (2547 : 10-15) ได้กล่าวถึงการจัดการมูลฝอยชุมชนว่า เป็นการคุ้มครองสุขภาพของประชาชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้มีรายได้น้อย ซึ่งมักจะอยู่ใกล้ชิดกับกองมูลฝอยที่จัดการอย่างไม่ถูกต้อง การควบคุมมลพิษและผลกระทบของมูลฝอยที่จะแพร่กระจายไปยังระบบนิเวศ รวมทั้งการบริหารทรัพยากรตามหลักการนำมูลฝอยกลับมาใช้ประโยชน์ใหม่ เพื่อให้บรรลุจุดหมายทั้งหมดจำเป็นต้องสร้างระบบการจัดการที่ยั่งยืน และระบบจัดการต้องได้รับการยอมรับ โดยมีชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการตัดสินใจ นอกจากนี้ การจัดการมูลฝอยจะต้องมีความเหมาะสมกับสภาพแวดล้อม สภาพปัญหาเฉพาะที่ รวมทั้งการจ้างงาน การพัฒนาฝีมือแรงงานของชุมชนในพื้นที่ ซึ่งมีผู้เสนอแนวความคิดหลากหลายในการจัดการขยะมูลฝอยแต่พบว่า แต่ละแนวความคิดจะมีลักษณะคล้ายคลึงกัน กล่าวคือ การยึดหลักการลดปริมาณมูลฝอยที่แหล่งกำเนิดให้เหลือน้อยที่สุด โดยอาจจะใช้วิธีการที่แตกต่างกัน คือ แนวคิดการจัดการมูลฝอยโดยใช้วัสดุแบบครบวงจร โดยมีกลยุทธ์ตั้งแต่การผลิต การกระจาย การบริโภค ตลอดจนการเก็บรวบรวมและการกำจัด และให้ความสำคัญกับการเก็บรวบรวมอย่างมีประสิทธิภาพ แนวคิดการใช้ประโยชน์จากมูลฝอย ซึ่งได้แก่ หลักการของการใช้ซ้ำ การนำกลับมาใช้ใหม่ แนวคิดการจัดการมูลฝอยแบบผสมผสาน วิธีการนี้เป็นการเลือกและประยุกต์เทคนิค เทคโนโลยี และแผนการจัดการที่เหมาะสม โดยมีต้นทุนในการผลิตต่ำที่สุด

สรุปได้ว่า การบริหารจัดการขยะอย่างมีประสิทธิภาพสูงสุด สามารถลดปริมาณขยะมูลฝอยที่จะต้องกำจัดลงได้มาก คือ การที่สามารถนำขยะมูลฝอยมาใช้ประโยชน์ทั้งในส่วนของ การใช้ซ้ำ (Reuse) การแปรรูปกลับมาใช้ใหม่ (Recycle) และเกิดผลพลอยได้จากการกำจัด เช่น ปุ๋ยหมัก การทำขยะหอม (ปุ๋ยน้ำจุลินทรีย์) ก๊าซชีวภาพซึ่งให้พลังงานสะอาด

แนวความคิดวางแผนแก้ไขปัญหามูลฝอยในประเทศไทย

ปัจจุบันประเทศไทยยังขาดการจัดการขยะมูลฝอยที่เป็นระบบอย่างครบวงจร โดยมีลักษณะ การดำเนินการแบบแยกส่วนหรือมีแผนการจัดการขยะมูลฝอยเฉพาะเรื่องเท่านั้น ผู้วิจัยได้รวบรวม แนวคิดในการจัดทำแผนยุทธศาสตร์ฯ การวางแผนแก้ไขปัญหามูลฝอยในประเทศไทย ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการขยะมูลฝอย โดยเริ่มตั้งแต่แนวคิดจากแผนใหญ่ไปสู่แผนระดับท้องถิ่น มีแนวความคิดวางแผนดังนี้

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 (2554 : 153) อธิบายไว้ว่า ตามยุทธศาสตร์การจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน โดยมีวัตถุประสงค์และเป้าหมายสร้างคุณภาพสิ่งแวดล้อมที่ดี ลดมลพิษและผลกระทบต่อสุขภาพของประชาชน

จากการพัฒนา โดยควบคุมคุณภาพน้ำในแหล่งน้ำหลักและแม่น้ำสายสำคัญให้อยู่ในเกณฑ์ตั้งแต่พอใช้ขึ้นไปไม่น้อยกว่าร้อยละ 80.00 พื้นฟูคุณภาพน้ำทะเลชายฝั่งโดยเฉพาะบริเวณอ่าวไทยตอนใน ไม้ให้อยู่ในเกณฑ์เสื่อมโทรมมาก คุณภาพอากาศในเขตเมืองและเขตอุตสาหกรรมอยู่ในเกณฑ์มาตรฐานการจัดการขยะชุมชนถูกหลักสุขาภิบาลเพิ่มขึ้นมากกว่าร้อยละ 50.0 ของปริมาณขยะมูลฝอยที่เกิดขึ้นและมีการนำขยะกลับมาใช้ใหม่ไม่น้อยกว่าร้อยละ 30.0 จัดการสิ่งแวดล้อมเมืองอย่างบูรณาการด้วยเทคโนโลยีที่เหมาะสมทั้งด้านการจัดการน้ำเสีย และขยะมูลฝอย ภายใต้หลักการลดการใช้ซ้ำและการนำกลับมาใช้ใหม่ตลอดจนส่งเสริมและเพิ่มศักยภาพของท้องถิ่นให้สามารถบริหารจัดการสิ่งแวดล้อมในพื้นที่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ภายใต้การมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน

สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (2555 : 2) อธิบายถึงแนวคิดแผนจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อม พุทธศักราช 2555 - 2559 มีความต่อเนื่องจากกรอบแนวคิดและทิศทางของแผนจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อม พุทธศักราช 2550 - 2554 โดยยังคงยึดหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ในการสร้างสมดุลระหว่างการอนุรักษ์และการใช้ประโยชน์จาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม บนแนวทางของความพอประมาณ ความมีเหตุผล และการใช้องค์ความรู้ทั้งทางวิชาการ และภูมิปัญญาท้องถิ่นประกอบการตัดสินใจ โดยคำนึงถึงความถูกต้องและเป็นธรรม ในการสร้างภูมิคุ้มกันแก่ฐานทรัพยากรธรรมชาติและคุณภาพสิ่งแวดล้อม เพื่อส่งผลให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืนที่เป็นการสมประโยชน์ (Win-Win) ต่อการพัฒนาในหลายมิติ ทั้งมิติด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม ซึ่งการประยุกต์ใช้แนวคิดดังกล่าวต้องพิจารณาบริบทการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างรอบด้าน โดยเฉพาะบริบทของการเปลี่ยนแปลงที่จะเกิดขึ้นจากแรงกดดันของกระแสแนวคิดและสถานการณ์ต่าง ๆ ทั้งภายในและภายนอกประเทศ ที่ส่งผลให้การสร้างภูมิคุ้มกัน ในมิติต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องทวีความสำคัญยิ่งขึ้นนอกจากนี้ ยังต้องพิจารณาถึงเหตุปัจจัยที่ก่อให้เกิดการขาดสมดุลในการพัฒนา และความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่ผ่านมา ซึ่งส่งผลให้ต้องเร่งบูรณาการการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเพื่อให้ผสมผสานกับการพัฒนาประเทศในด้านอื่น ๆ ที่จะนำไปสู่การสร้างสมดุลและการพัฒนาที่ยั่งยืนอย่างแท้จริง รวมถึงให้ความสำคัญต่อบทบาทที่เข้มแข็งขึ้นของภาคประชาชน สหัชชุนชนและส่งเสริมการกระจายอำนาจ และหน้าที่รับผิดชอบ ตามแนวทางของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพุทธศักราช 2550 ทั้งนี้ ทิศทางของแผนจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อม พุทธศักราช 2555 - 2559 จะมีความสอดคล้องและต่อยอดกับทิศทางของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 (พุทธศักราช 2555 - 2559) ซึ่งมุ่งเน้นการสร้างสมดุลการพัฒนาในทุกมิติ การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์อย่างมีคุณภาพ การสร้างความเป็นธรรมในสังคม และการสร้างภูมิคุ้มกันต่อความเสี่ยงในมิติต่างๆ อย่างยั่งยืน

สำนักงานทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจังหวัดอุทัยธานี (2555 : 4-6) อธิบายถึงแนวทางการดำเนินงาน แนวคิดการวางแผน เพื่อเพิ่มสมรรถนะการบริหารจัดการขยะมูลฝอย และของเสียอันตรายจากชุมชนไว้ดังนี้

1. วางแผนการจัดการขยะมูลฝอยด้วยการจัดให้มีแผนปฏิบัติการจัดการขยะมูลฝอยระดับเทศบาล/ระดับ กลุ่มพื้นที่ แผนปฏิบัติการขยะมูลฝอยระดับเทศบาล หมายถึง แผนปฏิบัติการบริหารจัดการขยะมูลฝอยแบบผสมผสานระดับเทศบาลซึ่งเทศบาลร่วมกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่มีการรวมกลุ่มพื้นที่เพื่อจัดตั้งศูนย์จัดการขยะมูลฝอย ได้มีการดำเนินการจัดทำโดยกำหนดกิจกรรมที่มีการดำเนินการอย่างใดอย่างหนึ่ง เช่น การลด คัดแยกและ นำขยะมูลฝอยกลับมาใช้ประโยชน์ และของเสียอันตรายไปกำจัดอย่างถูกต้อง การจัดหาที่ดินการปรับปรุงสถานที่กำจัดการศึกษา ออกแบบรายละเอียดการจัดตั้งศูนย์การติดตามความก้าวหน้าและการจัดทำรายงานผลการดำเนินงาน การสนับสนุนให้เทศบาลจัดทำแผนปฏิบัติการจัดการขยะมูลฝอยระดับเทศบาล/กลุ่มพื้นที่ ทำได้โดย ทบทวนแผนจัดการขยะมูลฝอยของเทศบาลที่มีอยู่ และจัดทำแผนปฏิบัติการจัดการขยะมูลฝอยระดับเทศบาลทั้งในระยะสั้นและระยะยาวกรณีที่เทศบาลมีการรวมกลุ่มพื้นที่กันเพื่อจัดตั้งศูนย์จัดการขยะมูลฝอยแล้ว และเทศบาลนั้น ๆ เป็นหน่วยงานหลักในการบริหารจัดการศูนย์ ให้เทศบาลจัดทำแผนปฏิบัติการจัดการขยะมูลฝอยระดับกลุ่มพื้นที่แทน นำแผนปฏิบัติการจัดการขยะมูลฝอยที่จัดทำขึ้น บรรจุในแผนยุทธศาสตร์ระดับจังหวัดหรือแผนปฏิบัติการเพื่อจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อมในระดับจังหวัด เพื่อเสนอขอรับการสนับสนุนงบประมาณดำเนินการ ต่อไป

2. ลดปริมาณขยะมูลฝอยด้วยการจัดให้มีการดำเนินกิจกรรมลด คัดแยกและนำขยะมูลฝอยกลับมาใช้ ประโยชน์ในรูปแบบ 1 เทศบาล 1 รีไซเคิล การรีไซเคิลหรือการนำขยะมูลฝอยกลับมาใช้ใหม่เป็นการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมและช่วยลดภาระการกำจัดขยะมูลฝอยขั้นสุดท้าย ทำให้ยืดอายุการใช้งานของสถานที่ฝังกลบขยะมูลฝอย รวมทั้ง ยัง ช่วยลดการปล่อยก๊าซเรือนกระจกด้วย การสนับสนุนให้เทศบาลดำเนินกิจกรรมในรูปแบบ 1 เทศบาล 1 รีไซเคิล ทำได้โดย

2.1 จัดทำแผนปฏิบัติการ (เฉพาะด้าน) การลด คัดแยกและใช้ประโยชน์จากขยะมูลฝอยให้เหมาะสมกับสภาพพื้นที่และองค์ประกอบขยะมูลฝอยและการจัดการขยะมูลฝอยแบบครบวงจร

2.2 จัดระบบคัดแยกขยะมูลฝอยและของเสียอันตรายจากชุมชนแบบแยกประเภท และจัดระบบการเก็บรวบรวมในรูปแบบต่างๆ อาทิ การเก็บรวม โดยชุมชน การเก็บรวบรวมวัสดุรีไซเคิลตามจุดที่กำหนด

2.3 ดำเนินกิจกรรมคัดแยกและนำขยะมูลฝอยกลับมาใช้ประโยชน์ตามแผนปฏิบัติการ เช่น การจัดตั้งศูนย์รีไซเคิลชุมชน การตั้งธนาคารขยะรีไซเคิลของชุมชน การนำขยะอินทรีย์ไปทำปุ๋ยหมักหรือปุ๋ยน้ำ

2.4 ให้ความรู้กับประชาชน/ชุมชนในการลด คัดแยก ฌ แหล่งกำเนิดและให้มีการนำขยะมูลฝอยกลับมาใช้ประโยชน์ โดยการรณรงค์ประชาสัมพันธ์ผ่านผู้นำชุมชน/เสียงตามสาย

2.5 สร้างเครือข่ายกลุ่มอาชีพรับซื้อของเก่า เช่น จัดทำทะเบียน/อบรมให้ความรู้/จัดสวัสดิการ ด้านสุขภาพอนามัยจัดระเบียบร้านรับซื้อของเก่าทั้งนี้ เทศบาลที่มีการดำเนินงานด้านการลดคัดแยกและใช้ประโยชน์ขยะมูลฝอยอย่างเป็นรูปธรรมแล้วให้มีการพัฒนาเป็นต้นแบบในการดำเนินงานในพื้นที่อื่น ๆ หรือขยายผลไปใน อปท. ที่อยู่ในกลุ่มพื้นที่ที่ใช้สถานที่กำจัดขยะมูลฝอยร่วมกัน

3. เพิ่มประสิทธิภาพการให้บริการเก็บขนขยะมูลฝอยให้ครอบคลุมพื้นที่บริการ

การเพิ่มประสิทธิภาพการให้บริการเก็บขนขยะมูลฝอยให้ครอบคลุมพื้นที่บริการ จะช่วยลดปัญหาขยะมูลฝอยตกค้าง และผลกระทบต่อสุขภาพและสิ่งแวดล้อมตามมาโดยทั่วไป ประสิทธิภาพการเก็บขนขยะมูลฝอย จะขึ้นอยู่กับองค์ประกอบหลายอย่าง อาทิ เส้นทางเก็บขน ปริมาณขยะมูลฝอย การจราจรเส้นทางเก็บขน ระยะทางเก็บขน รวมถึงพฤติกรรมกรรมการเก็บขน เช่น การคัดแยกขยะมูลฝอย การใช้เครื่องทุ่นแรง เป็นต้นจากการวิจัยของสำนักสิ่งแวดล้อม กรุงเทพมหานคร พบว่า พฤติกรรมของพนักงานเก็บขน โดยเฉพาะการแยกขยะมูลฝอย ใช้เวลาดังร้อยละ 40 ของเวลาทั้งหมดในการเก็บขน การเพิ่มประสิทธิภาพการให้บริการเก็บขนขยะมูลฝอยให้ครอบคลุมพื้นที่บริการ อาจทำได้หลายวิธี อาทิ

3.1 จัดหาอุปกรณ์ในการเก็บ รวบรวมและขนส่งขยะมูลฝอยให้เพียงพอและสอดคล้องกับปริมาณขยะมูลฝอยที่เกิดขึ้นในชุมชนและควรจัดให้มีระบบการเก็บรวบรวมขนส่ง ของเสียอันตรายจากชุมชน (อาทิ ภาชนะรองรับรถยนต์บรรทุกของเสีย รวมทั้งอุปกรณ์ต่าง ๆ) แยกต่างหากจากระบบการเก็บรวบรวมขนส่งขยะมูลฝอยทั่วไป

3.2 รณรงค์ประชาสัมพันธ์และปลูกจิตสำนึกให้ประชาชนปรับเปลี่ยนพฤติกรรมการทิ้งขยะ มูลฝอยในสถานที่และภาชนะรองรับที่จัดเตรียมไว้

3.3 ปรับเปลี่ยนรูปแบบการจัดเก็บขยะมูลฝอยให้เหมาะสมกับพื้นที่

3.4 กำหนดจำนวนรถเก็บขนขยะมูลฝอยให้เหมาะสมกับปริมาณที่จัดเก็บในพื้นที่ และกำหนด เส้นทาง การเก็บขนให้สอดคล้องกับปริมาณขยะมูลฝอย

3.5 ส่งเสริมและสนับสนุนให้ภาคเอกชนเข้ามามีส่วนร่วมดำเนินงานเก็บรวบรวมและขนส่ง ขยะมูลฝอย โดยมีการกำหนดเกณฑ์และเงื่อนไขตามความเหมาะสม

4. แก้ไขปัญหาการกำจัดขยะมูลฝอย โดยการบริหารจัดการขยะมูลฝอยในลักษณะรวมศูนย์ หรือมีการใช้บริการสถานที่กำจัดขยะมูลฝอยร่วมกันกับ อปท. ใกล้เคียง กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมมีนโยบายเกี่ยวกับการจัดการขยะมูลฝอย โดยให้มีการรวมกลุ่ม

ของท้องถิ่น (Cluster) เพื่อสร้างระบบกำจัดขยะมูลฝอยแบบผสมผสานที่เน้นการนำขยะมูลฝอยมาใช้ประโยชน์ในรูปของปุ๋ยและผลิตกระแสไฟฟ้า หรือเทคโนโลยีอื่นที่เหมาะสมการเพิ่มสมรรถนะในการบริหารจัดการ ขยะมูลฝอยในลักษณะรวมศูนย์ ทำได้โดย

4.1 องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น รวมกลุ่มกันเพื่อจัดตั้งศูนย์จัดการขยะมูลฝอย

4.2 องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ที่มีการรวมกลุ่มพื้นที่เพื่อจัดตั้งศูนย์จัดการขยะมูลฝอยแล้ว ควรเตรียมความพร้อมเกี่ยวกับที่ดินและแผนงาน/ โครงการศึกษาออกแบบระบบ โดยใช้เทคโนโลยีแบบผสมผสานที่เน้นการนำขยะมูลฝอยกลับมาใช้ประโยชน์ให้มากที่สุดแผนด้านบุคลากร และการบริหารจัดการรวมทั้งการทำความเข้าใจและให้ประชาชน มีส่วนร่วมตั้งแต่ก่อนเริ่มโครงการ

4.3 องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ที่มีสถานที่กำจัดขยะมูลฝอยที่ถูกตั้งตามหลักวิชาการ ให้ดำเนินการเพิ่มประสิทธิภาพของระบบกำจัดขยะมูลฝอยเดิมให้สามารถยกระดับขึ้นเป็นศูนย์จัดการขยะมูลฝอยและรองรับขยะมูลฝอยจาก องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ใกล้เคียงได้

5. ประสิทธิภาพในการกำจัดขยะมูลฝอย การก่อสร้างสถานที่ฝังกลบขยะมูลฝอยส่วนใหญ่ มักจะถูกต่อต้านทั้งที่เป็นสิ่งจำเป็นสำหรับชุมชนสาเหตุที่ประชาชนมักต่อต้านเนื่องจากเกรงว่าจะมีปัญหาเรื่องกลิ่น การรั่วไหลของน้ำชะมูลฝอย และการเข้าในพื้นที่ของรถขนขยะมูลฝอย ดังนั้น การดำเนินการดูแลและเดินระบบกำจัดขยะมูลฝอย จึงต้องมีการดำเนินการอย่างมีประสิทธิภาพเพื่อป้องกันมิให้เกิดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม รวมทั้งต้องมีการติดตามตรวจสอบคุณภาพน้ำใต้ดินบริเวณสถานที่กำจัดขยะมูลฝอยเป็นระยะเพื่อเป็นการตรวจสอบประสิทธิภาพของสถานที่กำจัด และนำไปสู่การกำหนดแนวทางการปรับปรุงสถานที่กำจัดขยะมูลฝอยต่อไป การเพิ่มประสิทธิภาพการกำจัดขยะมูลฝอย ทำได้โดย

5.1 อบรมการดูแลและเดินระบบให้กับเจ้าหน้าที่ระดับปฏิบัติการของ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

5.2 จัดทำแผนงานการฟื้นฟูสถานที่กำจัดขยะมูลฝอยเพื่อขอรับการสนับสนุนงบประมาณ และดำเนินการฟื้นฟูเพิ่มประสิทธิภาพระบบ

6. เพิ่มรายได้จากการบริหารจัดการขยะมูลฝอย องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น แต่ละแห่งมักประสบปัญหารายได้ที่ได้จากการให้บริการจัดการขยะมูลฝอยต่ำกว่าค่าใช้จ่ายจริงมากทำให้เป็นอุปสรรคในการปรับปรุงและพัฒนาประสิทธิภาพการให้บริการ ดังนั้น จึงควรมีการพิจารณาหาแนวทางที่จะเพิ่มรายได้จากการให้บริการ อาทิ จัดฝึกอบรมการใช้โปรแกรมประยุกต์แนวทางการกำหนด อัตราค่าบริการกำจัดขยะมูลฝอยเชิงพื้นที่ศึกษาต้นทุนค่าใช้จ่ายในการดำเนินการเก็บรวบรวมและขนส่งขยะมูลฝอยเพื่อ เป็นข้อมูลในการวางแผนและกำหนดค่าบริการลดต้นทุนการจัดการขยะมูลฝอยด้วยการพัฒนากระบวนการ มีส่วนร่วมของประชาชนในการลดและคัดแยก

ขยะมูลฝอยจากคันทาง ปรับปรุงระบบการจัดเก็บที่มีประสิทธิภาพ เช่น ให้สัมปทานหรือจัดจ้างภาคเอกชนให้ทำการเก็บค่าบริการให้ขยายฐานการจัดเก็บให้ครอบคลุมเขตการให้บริการมากขึ้น ปรับเพิ่มอัตราค่าธรรมเนียมอย่างเหมาะสม ซึ่งควรนำหลัก “ผู้ก่อมลพิษเป็นผู้จ่าย” มาประยุกต์และต้องพิจารณา “ความสามารถในการจ่าย” ควบคู่ไปด้วยให้ความรู้ด้านสิ่งแวดล้อมเพื่อปลูกฝังจิตสำนึกและสร้างความตระหนักด้าน สิ่งแวดล้อมแก่ประชาชนและให้ความร่วมมือในการจ่ายค่าบริการ

จากการศึกษาสรุปได้ว่า ขยะมูลฝอยที่เกิดขึ้นในประเทศไทยส่วนใหญ่มีแหล่งกำเนิดมาจากการใช้ชีวิตประจำวันของมนุษย์ทั้งสิ้น ดังนั้น เมื่อมนุษย์เป็นผู้ก่อให้เกิดขยะมูลฝอย มนุษย์ก็ต้องหาทางกำจัดขยะมูลฝอยให้หมดสิ้นไป หลักการลด การใช้ซ้ำและการนำกลับมาใช้ใหม่ตลอดจนส่งเสริมและเพิ่มศักยภาพของท้องถิ่น แนวคิดการวางแผนแก้ไขปัญหามลพิษ ขยะมูลฝอย ให้สามารถบริหารจัดการสิ่งแวดล้อมในพื้นที่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ภายใต้การมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน ยึดหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ในการสร้างสมดุลระหว่างการอนุรักษ์ การใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม บนแนวทางของความพอประมาณ ความมีเหตุผล การใช้องค์ความรู้ทั้งทางวิชาการ และภูมิปัญญาท้องถิ่นประกอบการตัดสินใจ โดยคำนึงถึงความถูกต้องเป็นธรรม ในการสร้างภูมิคุ้มกันแก่ฐานทรัพยากรธรรมชาติและคุณภาพสิ่งแวดล้อม เพื่อส่งผลให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืน

การติดตามตรวจสอบการดำเนินการด้านขยะมูลฝอยในประเทศไทย

การดำเนินงานที่เกี่ยวข้องกับการควบคุมการทิ้ง การเก็บชั่วคราว การรวบรวม การขนถ่าย และการขนส่ง และการกำจัดขยะมูลฝอย โดยคำนึงถึงประโยชน์สูงสุดทั้งในด้านของสุขภาพอนามัย เศรษฐศาสตร์วิศวกรรมความสวยงาม การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม การติดตามตรวจสอบกากของเสีย และสารอันตราย เป็นอีกหนึ่งกิจกรรมในการตรวจสอบการจัดการขยะมูลฝอย ดังข้อมูลต่อไปนี้

การดำเนินการจัดการขยะมูลฝอย

การจัดการขยะมูลฝอยที่มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล ผู้เกี่ยวข้องหลักทั้งสี่ฝ่ายคือที่ต้องเข้ามามีส่วนร่วมด้วย ได้แก่ นักการเมืองท้องถิ่นและผู้นำ องค์กรบริหารท้องถิ่น ประชาชน และภาคเอกชน เพื่อให้ขั้นตอนการดำเนินงานการจัดการขยะมูลฝอยที่ทุกฝ่ายมีส่วนร่วมเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ จึงเลี่ยงไม่ได้ที่จะให้แต่ละฝ่ายทราบถึงแนวคิดขั้นตอนการจัดการขยะมูลฝอย เพื่อให้บรรลุผลในการลดขยะมูลฝอย และมีการจัดการที่มีประสิทธิภาพ จำเป็นต้องทราบถึงความต้องการของแต่ละฝ่ายและสิ่งที่จะต้องทำเป็นประจำ จนทุกฝ่ายได้เข้ามามีส่วนร่วมอย่างจริงจัง ดังนั้นหน่วยงานกล่าวถึงวิธีการจัดการขยะมูลฝอยดังนี้

กรมควบคุมมลพิษ (2547 : 95-98) อธิบายว่า การติดตามตรวจสอบกากของเสียและ

สารอันตราย จะพิจารณาถึงความเหมาะสมในการจัดการและโอกาสการปนเปื้อนสู่สิ่งแวดล้อม ในอดีตผลกระทบของขยะมูลฝอยที่มีต่อสิ่งแวดล้อมยังไม่มากนัก เนื่องจากปริมาณขยะมูลฝอยมีน้อย ในขณะที่ปัจจุบันปัญหาด้านขยะมูลฝอยได้ทวีความรุนแรงทั้งในด้านการเป็นแหล่งแพร่เชื้อโรคต่าง ๆ การปนเปื้อนแหล่งน้ำ การก่อปัญหากลิ่นเหม็น ปัญหาน้ำเสียที่มาจากกองขยะมูลฝอย รวมทั้งปัจจุบันยังมีสารอันตรายที่ปะปนมากับขยะมูลฝอยทั่วไป ซึ่งก่อให้เกิดปัญหาและความเสี่ยงอันตราย ต่อสุขภาพมนุษย์ และผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมเพิ่มขึ้นเป็นทวีคูณ ดังนั้นการจัดการขยะมูลฝอย และสารอันตรายอย่างถูกต้องตามหลักสุขาภิบาล จึงเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่งเพื่อแก้ไขปัญหาเหล่านี้ ให้หมดไป ดังนั้น วิธีการในการจัดการขยะมูลฝอยต้องประกอบด้วย

1. การคัดแยกขยะมูลฝอย

ส่วนใหญ่การคัดแยกขยะมูลฝอยในประเทศไทยนั้นมีการแยกที่แหล่งกำเนิดเป็น 2 ประเภทคือ ขยะมูลฝอยแห้ง และขยะมูลฝอยเปียก เท่านั้น เนื่องจากมีความสะดวกในการคัดแยก และการจัดการ ดังนั้น หากมีการคัดแยกขยะมูลฝอยเป็นแบบขยะมูลฝอยแห้งและเปียกแล้วนั้น ก็จะต้องมีถังรองรับขยะมูลฝอยแยกประเภทเช่นกัน คือ ถังรองรับขยะมูลฝอยแห้ง และถังรองรับขยะมูลฝอยเปียก

2. การเก็บรวบรวมขยะมูลฝอย

การเก็บขนขยะมูลฝอยนั้น เป็นการนำขยะมูลฝอยที่ เหลือทิ้งจากกิจกรรมต่าง ๆ มาเก็บรวบรวมไว้ เพื่อนำไปกำจัดหรือรอที่จะขนส่งไปกำจัดต่อไปปัจจุบันการเก็บรวบรวมขยะมูลฝอย ในประเทศไทย ใช้วิธีการเก็บขนจากแหล่งกำเนิด โดยจะมีรถเก็บขนขยะมูลฝอยจากหน่วยงานท้องถิ่น มารับมูลฝอยจากถังรองรับขยะมูลฝอย ซึ่งความถี่ของการเก็บรวบรวมขึ้นอยู่กับปริมาณขยะมูลฝอย เกิดขึ้นในแต่ละวัน ประเภทของขยะมูลฝอยที่เกิดขึ้น ซึ่งหากเกิดขึ้นไม่มากก็อาจเก็บวันเว้นวันก็ได้ หรือตามแต่สมควร อย่างไรก็ตามหากขยะมูลฝอยที่เกิดขึ้นมักเป็นขยะมูลฝอยเปียกก็ไม่ควรกักเก็บขยะมูลฝอยไว้เป็นเวลานาน ๆ เพราะอาจก่อให้เกิดสภาพที่ไม่น่าดู เป็นแหล่งเพาะพันธุ์เชื้อโรค และกลิ่นเหม็นได้

3. การขนส่งขยะมูลฝอย

เป็นขั้นตอนในการนำขยะมูลฝอยที่ประชาชนนำมาจากแหล่งกำเนิดขยะมูลฝอยมาใส่ไว้ที่ถังรองรับขยะมูลฝอย ซึ่งการขนส่งขยะมูลฝอยมีอยู่หลายวิธี เช่น ใช้แรงงานคน ใช้รถเก็บขนขยะมูลฝอย เป็นต้น

3.1 การใช้แรงงานคนสำหรับเก็บขนขยะมูลฝอยไปกำจัด เป็นวิธีที่ใช้กันตามชุมชนชนบทที่ไม่มีหน่วยงานที่ทำหน้าที่รับผิดชอบในการจัดการมูลฝอย โดยส่วนมากเป็นหน้าที่ของบุคคลในแหล่งกำเนิดขยะมูลฝอยนั้น ๆ

3.2 การใช้รดเก็บขนขยะมูลฝอย เหมาะสำหรับชุมชนเมืองที่มีคนหนาแน่นรดเก็บขนขยะมูลฝอยต้องมีที่ใส่มูลฝอยที่ทนทาน ไม้รั่วน้ำ มีกระบะสูง มีฝาปิดเพื่อป้องกันขยะมูลฝอยปลิวออกเมื่อรดแล้ว ถ้าไม่มีฝาปิดจะต้องมีตาข่ายคลุมแทนลักษณะการขนส่งขยะมูลฝอยในชุมชนเมืองจะมีความยุ่งยากซับซ้อนมากกว่าชุมชนชนบท เนื่องจากความหนาแน่นของบ้านพักอาศัย เส้นทางขนส่งขยะมูลฝอยปริมาณของขยะมูลฝอย และประเภทของขยะมูลฝอยจำนวนบุคลากรที่ขนขยะมูลฝอยหรืออุปกรณ์ในการขนส่งขยะมูลฝอย สถานที่กำจัดขยะมูลฝอย เป็นต้น

4. การกำจัดขยะมูลฝอย

วิธีการกำจัดขยะมูลฝอยที่ใช้ต่อเนื่องกันมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันมีหลายวิธี เช่น นำไปกองทิ้งบนพื้นดิน นำไปทิ้งลงทะเล หมักทำปุ๋ย เผากลางแจ้งเผาในเตาเผาขยะ และฝังกลบอย่างถูกหลักวิชาการ เป็นต้น การกำจัดขยะมูลฝอยดังที่กล่าวมานั้น บางวิธีก็เป็นการกำจัดที่ไม่ถูกต้องทำให้เกิดภาวะเป็นพิษต่อสภาพแวดล้อม และมีผลกระทบต่อสุขภาพของมนุษย์

วิธีการกำจัดขยะมูลฝอยที่ถูกหลักวิชาการ ควรมีลักษณะดังต่อไปนี้

4.1 ไม่ทำให้บริเวณที่กำจัดขยะเป็นแหล่งอาหาร แหล่งเพาะพันธุ์สัตว์ และแมลงนำโรคเช่น แมลงวัน ยุง และแมลงสาบ เป็นต้น

4.2 ทำให้เกิดการปนเปื้อนแก่แหล่งน้ำและพื้นดิน

4.3 ไม่ทำให้เกิดมลพิษต่อสิ่งแวดล้อม

4.4 ไม่เป็นสาเหตุแห่งความรำคาญ อันเนื่องมาจากเสียง กลิ่น คิวินและฝุ่นละออง

ดังนั้น วิธีการกองทิ้งบนดิน การนำไปทิ้งทะเล รวมทั้งการเผากลางแจ้งถือว่าเป็นวิธีการกำจัดขยะมูลฝอยที่ไม่ถูกต้อง เพราะทำให้เกิดปัญหาภาวะมลพิษต่อสภาพแวดล้อม สำหรับวิธีที่ยอมรับทั่วไปว่าเป็นวิธีการกำจัดขยะมูลฝอยอย่างถูกหลักสุขาภิบาลที่ใช้อยู่ในปัจจุบันมี 4 วิธี คือ วิธีการหมักทำปุ๋ย วิธีการเผาในเตาเผา วิธีการฝังกลบอย่างถูกหลักสุขาภิบาลและวิธีการกำจัดขยะมูลฝอยแบบอื่น ๆ ดังนี้ (กรมควบคุมมลพิษ. 2547 : 99-101)

1. วิธีหมักทำปุ๋ย (Composting)

วิธีการหมักขยะมูลฝอยเพื่อทำปุ๋ย อาศัยกระบวนการทางชีววิทยาของจุลินทรีย์ ในการย่อยสลายอินทรีย์วัตถุที่มีอยู่ในขยะมูลฝอย โดยเฉพาะจุลินทรีย์พวกที่ต้องการออกซิเจน (Aerobic Bacteria) ภายใต้สภาวะเหมาะสมในด้านความชื้นอุณหภูมิ ปริมาณออกซิเจน รวมทั้งอัตราส่วนระหว่างคาร์บอนและไนโตรเจนผลผลิตที่ได้เป็นสารอินทรีย์ที่สลายแล้วเป็นผงหรือก้อนเล็ก ๆ สีน้ำตาลที่เรียกว่าคอม पोสต์ (Compost) สามารถนำไปใช้เป็นสารปรับปรุงคุณภาพดิน (Soil Conditioner)

การใช้ประโยชน์ของปุ๋ยหมักที่ได้จะต้องกำหนดเป้าหมายที่ชัดเจนว่าจะใช้ประโยชน์